

TANULMÁNYOK

A SZOVJET CSAPATOK FELSZABADÍTÓ HARCAI NÓGRÁD MEGYÉBEN. 1944 DECEMBER*

Dimitrij Fjodorovics Loza

A 2. Ukrán Front támadása eredményeképpen — amely 1944. november 11-én Magyarország területén kezdődött — a front csapatai november 26-ra északi irányból kijutottak Budapest előterébe, a jobbszárny pedig Miskolctól keletre erősen megközelítette a Bükk és Mátra hegységeket.

November 27. és december 5. közötti időben a 2. Ukrán Front arcvonalának közepén levő csapatok átcsoportosítást hajtottak végre és egyes irányokban továbbharcoltak, hogy megjavítsák pozícióikat az újabb támadás előtt. A front jobbszárnyán tevékenykedő 27. hadsereg felszabadította Miskolcot.

A 2. Ukrán Front parancsnoka elhatározásának megfelelően a Budapest elleni újabb támadás december 5-én kezdődött. A fő csapást a 7. gárdahadsereg¹ mérte. Azt a feladatot kapta, hogy törje át az ellenség védelmét Hatvantól északnyugatra és biztosítsa a 6. gárda harcokcsihadsereg, valamint a Plijev altábornagy parancsnoksága alatt levő lovas-gépesített csoport útkövetbe vetését az áttörésbe. A támadás harmadik napjának végére jusson ki Ipolyszög—Ipolyság—Nógrádverőce vonalára. Az 53. hadsereg (parancsnoka Managarov altábornagy) azt a feladatot kapta, hogy miután az ellenség átcsoportosítását szétverték, Hatvantól északra támadjon Szécsény irányában.

* A tanulmány eredeti címe: Боевые действия 6-й гвардейской танковой армии в Венгрии в декабре 1944 г.

Készült levéltári dokumentumok, személyes élmények és a leírt harcok néhány résztvevőjével folytatott beszélgetés alapján.

A szerző a tanulmányt az MSZMP Nógrád megyei bizottsága felkérésére írta. Fordította: Mucs Sándor, a kéziratot az eredetivel összevetette Nagy Gábor.

Dimitrij Fjodorovics Loza fiatalon került a szovjet hadseregbe tényleges katonai szolgálatra. A Nagy Honvédő Háború idején a 6. gárda harcokcsihadsereg kötelékében harcolva került Magyarországra. Itt részt vett Nógrád megye felszabadításáért folyó harcokban is. Budapest körülzárása, a gyűrűbe rekedt csapatok felszámolása után a Balaton-Veszprém körzetében küzdött. Ekkor kapta meg bátorságáért, kiváló katonai tulajdonságaiért a Szovjetunió Hőse magas kitüntetését. A német fasiszta csapatok kapitulációja után a távolkeleti hadszíntérre került és részt vett a japán imperialisták elleni harcban.

D. F. Loza a második világháború után még sokáig Távol-Keleten teljesített szolgálatot, majd katonai akadémiára vezényelték. Ennek elvégzése után megalapozott tudással, nagy hadi tapasztalatok birtokában jelenleg a fiatal tiszt generációt nevei.

D. F. Loza 1965-ben járt másodszer hazánkban — a magyar forradalmi munkás-paraszti kormány meghívására. Annak a nagylétszámú katonai delegációnak volt a tagja, mely részt vett hazánk felszabadításában. Ekkor látogatott el Nógrád megyébe is. Járt — Salgótarjánon kívül — Erdőtársán, Nagyoroszián, Szécsényben és más helyeken. — a Szerk.

¹ A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának Archívuma (a továbbiakban Szu. HM. Arch.), fond (f.) 9. gárda gépesített hadtest (g. g. hdt.), opisz (o) 274973, lisztok (l) 178—180; f. 5. gárda harcokcsihadtest (g. hk. hdt.), o. 751111. l. 225—226.

M. Sz. Sumilov vezérezredes, a 7. gárdahadsereg parancsnoka

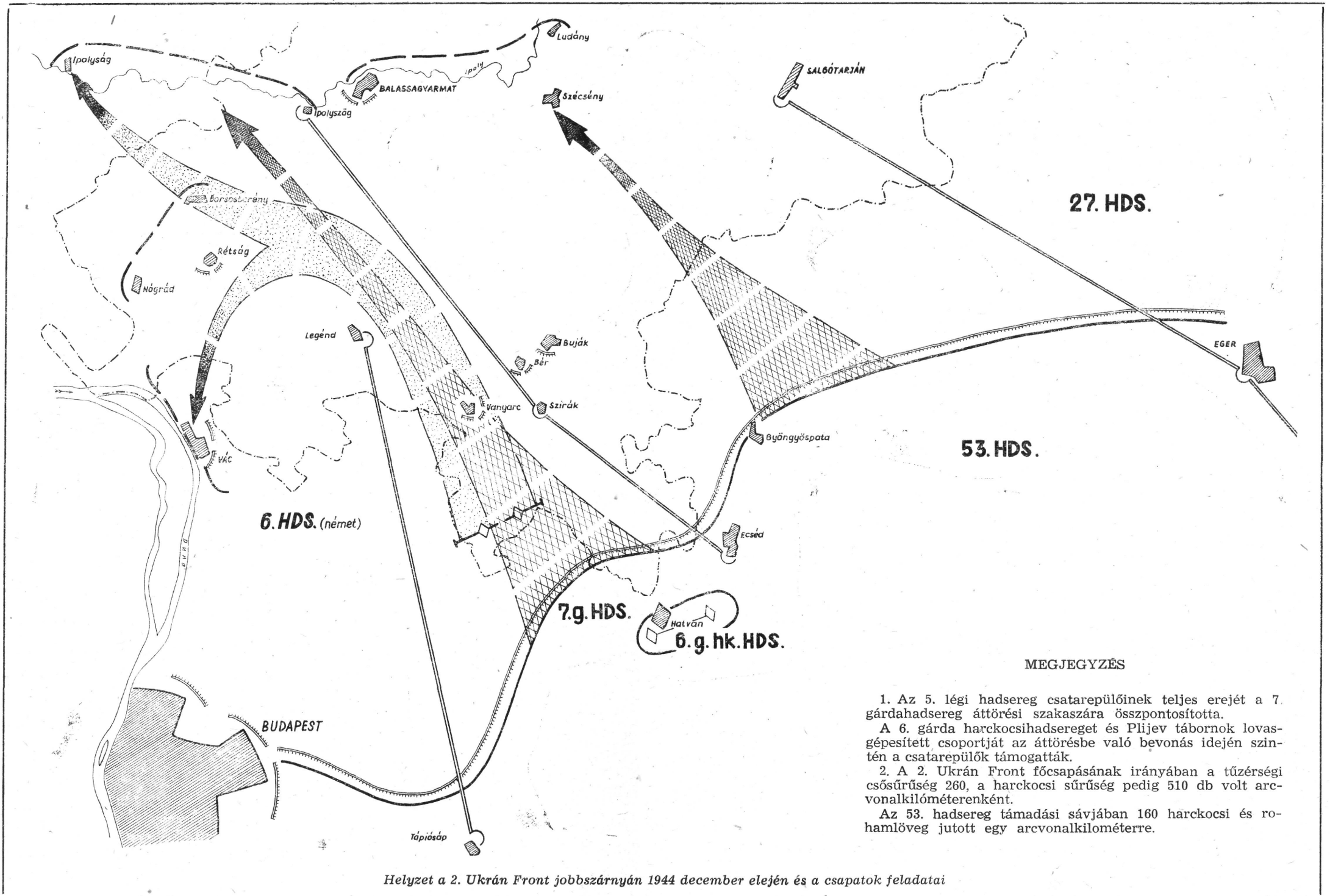
A 7. gárdahadsereg (parancsnoka Sumilov vezérezredes) előtt — azaz a front főcsapása irányában a 6. Német Hadsereg védekezett, amelynek állományába négy gyalogos, három páncélos, négy gépesített hadosztály és egy lovasdandár volt. A német fasiszta parancsnokság mindent megtett, hogy megerősítse a Budapestet keleti és déli irányból védő csapatainak csoportosítását.

A 6. gárda harckocsihadsereg (parancsnoka Kravcsenko vezérezredes, a Szovjetunió kétszeres Hőse) állományába tartozott a 9. gárda gépesített hadtest, valamint az 5. gárda harckocsihadtest.

A 25. gárda lövészhadtest és a 6. gárda harckocsihadsereg támadási sávja előtt az ellenség 46. gyalogos SS „Polizei” hadosztálya, a 357. gyalogos hadosztálya és a 23. páncélos hadosztálya védekezett.

Mint később kiderült, az ellenség védelmének első lépcsője majdnem 20 km mélységű volt, vagyis Bercel vonaláig húzódott. Olyan községeket, mint Nagykökényes, Vanyarc és Bercel, az ellenség megerősített körzetekké építette ki és több lövészárokkal, akadályrendszerrel vette körül. A községek szélső házait tüzfészekké rendezték be. A gyalogságot, amely a harcmezőn saktáblaszerűen volt elhelyezkedve, elegendő mennyiségű páncélelhárító lövegvel látták el. Vanyarc község körül levő magaslaton fa-föld erdőket építettek és a Bercelre délről vezető műút mentén aknamezőt telepítettek. A német fasiszta csapatok védelmi rendszerének jellege tehát arra mutatott, hogy minden áron meg akarták tartani az általuk védett területet.

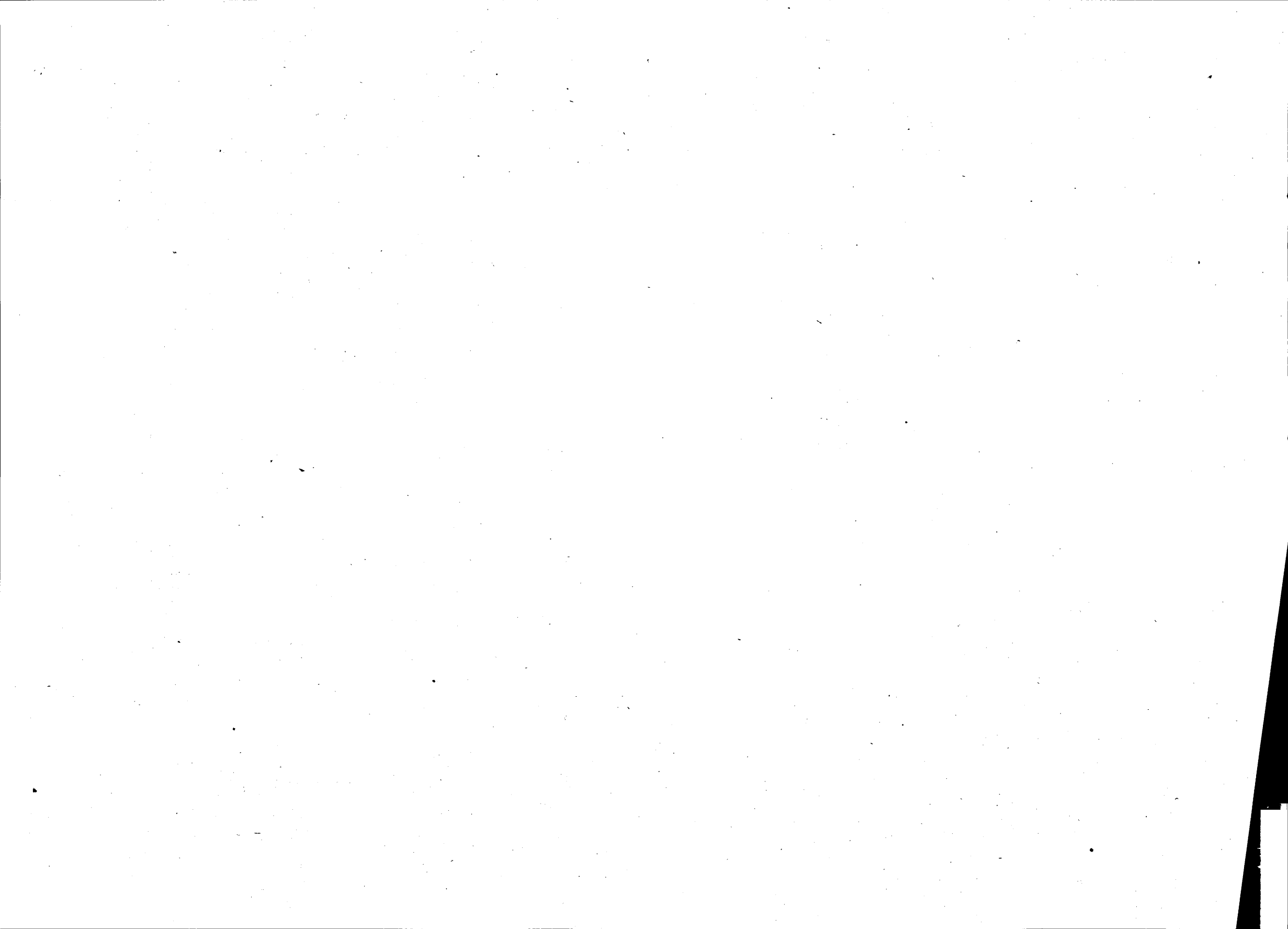
A védelem mélységében védelmi terepszakaszokat készítettek elő: közbeesőt Buják—Bér—Vanyarc, hátsót pedig Balassagyarmat—Rétság—Vác vonalában. Ezenkívül a német parancsnokság harcászati tartalékokat helyezett el egy-egy zászlóaljnyi erőben Verseg és Pusztamogyoród körzetében. Hadműveleti tartalékai, a 8. és 20. magyar gyalogos hadosztályok pedig Balassagyarmat és Vác körzetében tartózkodtak.

MEGJEGYZÉS

1. Az 5. légi hadsereg csatarepülőinek teljes erejét a 7. gárdahadsereg áttörési szakaszára összpontosította.
- A 6. gárda harcoksihadsereget és Plijev tábornok lovassági csoportját az áttörésbe való bevonás idején szintén a csatarepülőök támogatták.
2. A 2. Ukrán Front főcsapásának irányában a tüzérségi csőrsűrűség 260, a harcoksi sűrűség pedig 510 db volt arcvonalkilóméterenként.
- Az 53. hadsereg támadási sávjában 160 harcoksi és rohamlőveg jutott egy arcvonalkilóméterre.

Helyzet a 2. Ukrán Front jobbszárnyán 1944 december elején és a csapatok feladatai

A 6. gárda harcokcsihadsereg hadtestei a következő feladatokat kapták.

1. A 9. gárda gépesített hadtest (parancsnoka Volkov altábornagy) a 34. páncéltörő tüzérandárral, a 357. légvédelmi tüzérezreddel, a 70. műszaki zászlóaljjal — ha a 25. gárda lövészhadtest egységei elérik Nagykökényes—Verseg terepszakaszt — lépjen ütközetbe a következő menetvonalon: Heréd—Nagykökényes—Erdőtarcsa—Vanyarc—Nógrádsáp azzal a feladattal, hogy határozott csapással fejlessze tovább a 25. gárda lövészhadtest sikereit és a támadás első napjának végére foglalja el Galgaguta—Nógrádsáp terepszakaszt. Ezután pedig legyen kész harctevékenység végrehajtására Nézsá—Alsópetény—Bánk—Nagyoroszi irányában.

A hadtestnek az áttörésbe való bevetését Erdőtarcsa—Kálló terepszakaszig a 17. könnyű tüzérandár biztosítja.

Jobbról az 53. hadsereg 24. gárda lövészhadteste támad.

Balról az 5. gárda harcokcsihadtest tevékenykedik Kálló—Erdőkürt—Csővár irányában és az első nap végére ki kell jutnia Csővár körzetébe.

2. Az 5. gárda harcokcsihadtest (parancsnoka Szavoljov vezérőrnagy) a 67. műszaki zászlóaljjal — miután a 30. lövészhadtest és 7. gárdahadsereg gyalogsága eléri Nagykeresztes—Verseg terepszakaszt — lépjen ütközetbe a következő menetvonalon: Tura—Domony—Verseg—Kálló—Acsa. Feladata, hogy határozott csapással fejlessze tovább a 30. hadtest egységeinek sikerét és a hadművelet első napjának végére foglalja el Acsa és Csővár körzetét. A továbbiakban legyen kész a támadás továbbfolytatására Csővár—Keszeg—Nőtincs—Tolmács irányokban.²

Jobbról Heréd—Nagykökényes—Erdőtarcsa—Vanyarc—Galgaguta irányokba a 9. gárda gépesített hadtest tevékenykedik.

Balról a 30. lövészhadtest magasabbegységei támadnak.

A 6. gárda harcokcsihadsereg hadtestei az eléjük tűzött feladatok teljesítésére 1944. december 5-én 6 óra 00 perckor készen álltak.

Az időjárás borús volt. A nap folyamán többször is esett az eső. Az utak — kivéve a műutakat — nehezen voltak járhatók, még a lánctalpas járművek számára is.

*

A 9. gárda gépesített hadtest parancsnoka úgy döntött, hogy csapatait egy útvonalon négy oszlopban vonja harcba. Az első lépcsőt a 46. gárda harcokcsihadandár alkotta. Mögötte támadtak a 18. és 31. gárda gépesített dandárok. A tartalékokat a 30. gárda gépesített dandár, a 35. gárda aknavető osztály („Katjusák”) és a 70. műszaki zászlóalj képezte.

Az elhatározásnak megfelelően a dandárok az alábbi harc feladatokat kapták:

— a 46. gárda harcokcsihadandár a páncéltörő tüzérezreddel, a műszaki zászlóalj egy századával, két légvédelmi üteggel a hadtest menetvonalán támad. Közvetlen feladatként zúzza szét az ellenség előrevonuló tartalékait és az első nap végére jusson el Nógrádsáptól 2 km-re északra levő erdő körzetébe, előrevetett osztaga pedig Nézsáig. A következőkben legyen kész a Nagyoroszi irányában való támadásra;

— a 18. gárda gépesített dandár az aknavető ezreddel és két légvédelmi üteggel támadjon a 46. gárda harcokcsihadandár mögött és nyújtson segítséget neki az ellenség ellenállásának leküzdésében. Az első nap végére érje el Nógrádsáp körzetét, előrevetett osztagát küldje ki a Legénd felé vezető útra;

² Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt. o. 274873, 1, 180—182.

— a 31. gárda gépesített dandár két légvédelmi üteggel támadjon a 18. gárda gépesített dandár mögött és biztosítsa a hadtest jobbszárnyát. Az első nap végére érje el Galgaguta körzetét és erős előrevetett osztagával törjön előre Nógrádkövesdigi;

— a tartalék — a 30. gárda gépesített dandár — a gárda aknavető osztállyal, a műszaki zászlóaljjal és két légvédelmi üteggel a 31. gárda gépesített dandár mögött mozogjon előre, legyen kész arra, hogy az ellenség Szirák és Bercel községek körzetéből várható ellenlökéseit visszaverje; oldalmazza a csapatokat a hátbatámadástól. Az utóbbi feladat végrehajtására képezzen hátvédet egy gépesített lövészzásadból, amelyet harcokocsiszakasszal és tüzérséggel erősítsen meg;

— a 14. gárda motorkerékpáros zászlóalj a következő útvonalon mozogjon előre: Héhalom—Szirák—Bér—Bercel—Becske, azzal a feladattal, hogy védelmezze a hadtest jobbszárnyát az ellenség váratlan támadásától és az első nap végére jusson ki Becske körzetébe.

Az 5. gárda harcokocsihadtest parancsnokának elhatározása szerint a hadtest első lépcsőjébe a 21. és 22. gárda harcokocsidandár, valamint a 6. gárda gépesített lövészdandár tevékenykedett, tartalékát a 20. gárda harcokocsidandár alkotta.³

Az elhatározásnak megfelelően a csapatok a következő feladatokat kapták:

— a 21. gárda harcokocsidandár a páncéltörő tüzérezreddel, két műszaki századdal és a légvédelmi tüzérezred egy ütegével — miután a 30. lövészhadtest elérte Nagykökényes—Verseg terepszakaszt — lépjen harcba a következő menetvonalon: Verseg—Kálló—Acsa—Csóvár, és semmisítse meg az ellenség előrenyomuló tartalékait, ellenállási csomópontjait és az első nap végére foglalja el Csóvár körzetét a tőle északra és északnyugatra levő kisebb erdőket. Küldjön előrevetett osztagot — egy páncélos századot géppisztolyos deszanttal — Penc körzetébe; a továbbiakban legyen kész harci feladat végrehajtására Csóvár—Penc—Ősagárd—Nőtincs—Tolmács irányában;

— a 22. gárda harcokocsidandár egy műszaki századdal a 21. gárda páncélos dandár mögött lépjen harcba a következő menetvonalon: Verseg—Kálló—Acsa. Feladata: semmisítse meg az ellenség előremozgó tartalékait, ellenállási csomópontjait és együttműködve a 21. gárda harcokoci- és a 6. gárda gépesített lövészdandáral az első nap végére foglalja el Csóvár körzetét és a környező magaslatokat; a továbbiakban legyen kész harcvevényeség végrehajtására Csóvár—Penc—Ősagárd—Nőtincs—Tolmács irányában;

— a 6. gárda gépesített lövészdandár az aknavető ezreddel, a „Katyusa” osztállyal — miután a 30. lövészhadtest elérte Nagykökényes—Verseg terepszakaszt — lépjen harcba a 22. gárda harcokocsidandár mögött a következő menetvonalon: Verseg—Kálló—Acsa. Semmisítse meg az ellenálló ellenséget és az első nap végére foglalja el Acsa körzetét, valamint a tőle északra és északnyugatra levő magaslatokat. A továbbiakban legyen készen harc feladat végrehajtására Csóvár—Penc—Ősagárd—Nőtincs—Tolmács irányában;

— a 20. gárda harcokocsidandár mint a hadtest tartaléka a 6. gárda gépkocsizó lövészdandár mögött lépjen harcba a következő menetvonalon: Verseg—Kálló—Acsa, s legyen kész arra, hogy visszaverje az ellenség déli, délnyugati irányból várható ellenlökéseit. Az első nap végére jusson ki Acsa körzetébe és legyen kész harc feladat végrehajtására Csóvár—Penc—Ősagárd—Nőtincs—Tolmács irányában.

³ Szu. HM. Arch. f. 5. g. hk. hdt., o. 75111, l. 226—227.

A jelzett körzet elérése után különítsen ki előrevetett osztagot — egy harcokszázadot géppisztolyos deszanttal — Püspökhatvanba;

— a 80. gárda motorkerékpáros zászlóalj a hadtest balszárnyán tevékenykedve nyújtson védelmet a csapatoknak az ellenség váratlan támadása ellen.

*

Észak-Magyarország felszabadítását célzó újabb támadó hadműveletek előkészítését tárgyalva, hacsak röviden is, de foglalkoznunk kell a 2. Ukrán Front és a hadseregek haditanácsainak szerepével.

Ismeretes, hogy miután a szovjet hadsereg Magyarország területére lépett, a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága határozatot tett közzé, melyben kijelentette, hogy a szovjet hadsereg „nem mint hódító, hanem mint a magyar népnek a német fasiszta elnyomás alóli felszabadítója” jött az országba.

Erről a magyar nép nap mint nap meggyőződhetett. A szovjet csapatok segítséget nyújtottak a szétrombolt gazdaság helyreállításához, a normális élet megindításához, a németek által elrabolt értékek visszajuttatásához.

A 2. Ukrán Front haditanácsa szintén felhívással fordult a magyar néphez, amelyben megmagyarázta az Állami Védelmi Bizottság 1944. október 27-i felhívásának a lényegét. Ez a felhívás alapvető vezérlő dokumentum volt a front és a hadsereg katonai tanácsai, a politikai osztályok, a szovjet katonai adminisztráció és a szovjet parancsnokságok más intézményei számára a magyarországi hadműveletek egész ideje alatt.

A front katonai tanácsa nagy figyelmet fordított a felszabadított területeken a polgári közigazgatás megszervezésére és azok ellenőrzésére. A magyar polgárok minden joga és magántulajdona a szovjet katonai hatalom védelme alatt állt.

A szovjet parancsnokság a magyar földre való érkezés pillanatától kezdve állandóan arra törekedett, hogy a szovjet katonák és a lakosság között mutatkozó nemkívánatos jelenségek megszűnjenek. E célból a politikai szervek, a párt- és komszomol-szervezetek az internacionalizmus szellemében hatalmas nevelőmunkát végeztek a személyi állomány körében. A csapatújságokban rendszeresen közöltek írásokat arról, mi a szovjet harcosok magatartásának normája külföldön.

A csapatoknál folyó nevelőmunkával egy időben a 2. Ukrán Front haditanácsa különböző politikai-nevelő jellegű felvilágosító munkát végzett a magyar dolgozók között. Erre magyar nyelvű röpcédulákat, újságokat, broszúrákat és más anyagokat használtak fel. A lakosságot tájékoztatták a TASZSZ és a Szovinformbüro jelentéseiről hangszórókon keresztül. Számos ismert magyar közéleti személyiség fordult a magyar katonákhoz felhívással, hogy szüntessék meg az értelmetlen ellenállást és rakják le a fegyvert.

Az új támadás előtt a csapatoknál erőteljes pártpolitikai munka folyt. A front és a hadseregek haditanácsának tagjai — a 2. Ukrán Front politikai csoportfőnökének Zikov tábornoikkal az élen — és a párt politikai apparátus tagjai szinte állandóan az egységeknél és a magasabbegységeknél tartózkodtak. Elbeszélgettek a harcosokkal és a parancsnokokkal, jól ismerték azok hangulatát, ily módon hamar felfedték a hibákat és megjavították a pártpolitikai munkát.

A támadásra készülve a politikai szervek nagy gondot fordítottak az egységeknél levő párt- és komszomol-szervezetek megerősítésére. A párt- és komszomol-tagok helyes elosztása erősítette a párt befolyását a katonák és a tisztek között, az aleggységek harckészültségét.

Alá kell húzni azt is, hogy a támadásra való felkészülés alatt a hadsereg és a magasabbegységek parancsnoksága és politikai szervei nagy figyelmet fordítottak a tisztek elméleti ismereteinek fejlesztésére is. Így például a 6. gárda harcokcsihadereg parancsnoksága kéthetes összevonást szervezett a dandár- és zászlóaljparancsnokok számára, s részletesen megbeszélték a harcokcsapatok addigi tevékenységét, megvitatták a tisztekkel azokat a tapasztalatokat, amelyeket Romániában szereztek az erdős-hegyes terepen vívott harcokban — ezzel mintegy fölkészítették őket Magyarország északi részén várható, ugyancsak hasonló terepen vívott harcokra. Befejezésésként a hadsereg parancsnoka — Kravcsenkó vezérezredes — összefoglalva a megbeszélés tapasztalatait értékes tanácsokat adott, amelyek a decemberi harcok idején komoly szerepet játszottak a feladatok sikeres végrehajtásában.

A hadseregparancsnokság utasításának megfelelően hasonló összevonásokat tartottak a harcokcsiszázadok és szakaszok, valamint a harcokcsiparancsnokok számára is. Itt még sokkal részletesebben vitatták meg a nemrég befejezett harcok jó tapasztalatait. Ugyanakkor ellenőrizték az egyes sikertelenségek okait is, néhány parancsnok elégtelen szervező és irányító munkáját, konkrét példákon keresztül mutatták meg, hogyan kellett volna ebben, vagy abban az esetben tevékenykedni.

A csapatok törzsében hadijátékokon, gyakorlatokon tanulmányoztak olyan kérdéseket, mint: gépesített (harcokcsi) egységek, magasabbegységek tevékenysége az áttörésbe való bevetés idején, valamint vezetésük az ellenség hadművelati mélységében folyó támadás során. Eközben a parancsnoki állomány figyelmét felhívták azokra a nehézségekre, melyekkel az erdős-hegyes terep viszonyai között minden bizonnyal találkozni fognak.

Az új támadó hadműveletre való felkészülés ideje alatt figyelembe vették azt a körülményt is, hogy a parancsnokok feladata nemcsak az alárendeltek helyes harcászati vezetése és bonyolult, nagy mennyiségű technika mesterei felhasználása, hanem képesnek kellett lenniük arra is, hogy nagytömegű harcos akarátát mozgósítani tudják a fasiszták fölötti minél gyorsabb győzelem kivívására. Ettől az elvtől vezéreltetve — a parancsnokok katonai tudásának emelése mellett — nagy gondot fordítottak politikai nevelésükre is, hogy a gyakorlatban még eredményesebben tudjanak foglalkozni a személyi állomány politikai nevelőmunkájával. Ebben jelentős helyet foglaltak el a század- és szakaszparancsnokok számára szervezett szemináriumok. A politikai munkások és a pártaktivisták közvetlen segítséget nyújtottak a parancsnokoknak a harcosok különböző rétegei nevelésének gyakorlati elszámításában.

A harctevékenység menete december 5-én

Ködös reggel volt. A harcosok és tisztek körében ünnepi hangulat uralkodott. A szovjet haza egyik nagyszerű ünnepét — az alkotmány napját köszöntötte, mely alaptörvénye a Szovjetunió népei testvéri családjának. Ezekben a reggeli órákban a katonák még egyszer elhatározták, hogy szétverik az ellenséget, bármilyen erős védelmet hozott is létre.

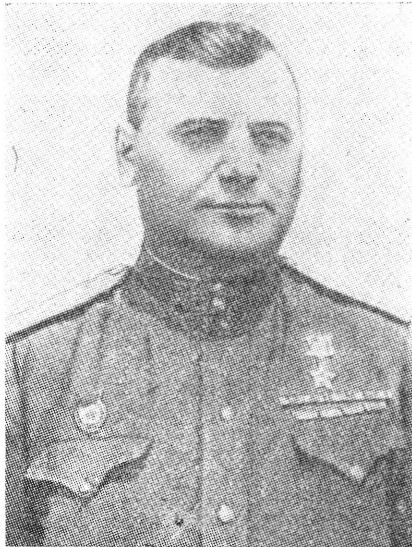
Kilenc óra 30 perc... És a ködös reggeli csendbe egyszer csak felhangzott a „Katyusák” győzelmes zenéje. Ez volt a jel a tűz megnyitására. Úgy tűnt: megnyílt az ég és minden villám az ellenség fejére csap. A hatalmas erejű tüzérségi előkészítés 45 percig tartott.

A 2. Ukrán Front arcvonala középső részének csapatai 1944. október 5-én 10 óra 15 perckor megkezdték támadásukat. A 7. gárdahadsereg áttörve a

németek védelmét Bajpuszta—Kartal vonalában a nap folyamán mintegy 4—8 km-t nyomult előre és az áttörést 18 km-re szélesítette ki.

A hitleristák az első védelmi vonalukban a tüzérségi tüztől jelentékeny veszteséget szenvedtek. A gyalogság pedig befejezte a tüzérség munkáját. A megsebesült, demoralizált németek fogságba estek. Százak heverték holtan a lövészárkokban és a harcmezőn. A 25. gárda lövészhadtest csapatai Heréd felé törtek előre.

Bármilyen veszteséget is szenvedett az ellenség a szovjet tüzérség tüztől, csapatai a második védelmi csoportosulásban (Heréd vonalában) képesek voltak továbbharcolni. A 25. gárda lövészhadtest csapatai azonban tüzük-

A. G. Kravcsenko vezérezredes, a 6. gárda harckocsihadsereg parancsnoka

nek teljes erejével ismét az ellenség állásaira vetették magukat. A támadás üteme azonban kezdett csökkenni. Ez azzal fenyegetett, hogy a 9. gárda gépesített hadtestet nem lehet a tervezett időben bevetni Nagykökényes vonalában.

Ezért a hadtestparancsnok, Volkov altábornagy 14 órakor saját kezdeményezésére segítségére sietett a 25. gárda lövészhadtestnek. A 9. gárdahadtest dandára megkapta a jelt a harcba lépésre.⁴

A 30. lövészhadtest a 7. gárdahadsereg jobbszárnyán leküzdve az ellenség védelmét 12 órakor kijutott Versegtől délre 1 km-re eső terepszakaszra. Ebben a körzetben a fasiszták állásaikból visszavonulóban harckocsikkal, rohamlövegekkel és páncélozott csapatszállító járművekkel erős ellenállást tanúsítottak. Ennek következményeként a támadás üteme itt is jelentősen lelassult.

Az 5. gárda harckocsihadtest parancsnoka, Szavoljov vezérőrnagy 13 órakor jelt adott a dandárnak az áttörésbe való bevetésére. A hadtest egységei

⁴ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 273873, l. 177.

a megindulási terepszakasztól 500 méternyire — Turától északra — a korábban megjelölt menetvonalon haladtak.

Igy tehát a 6. gárda harcokcsihadsereg mindkét hadteste előnyomulóban volt, hogy befejezze a fasiszták védelmének áttörését Heréd—Verseg között.

A 9. gárda gépesített hadtest csapatainak támadási sávjában a helyzet a következőképpen alakult:

A hadtest élén — mint ismeretes — a 46. gárda harcokcsidandár haladt. A dandárparancsnok úgy döntött, hogy támadási irányába előrevetett osztagot különít ki egy harcokcsiszázad (parancsnoka Abromov gárdahadnagy), egy géppisztolyos század (parancsnoka Kucserov gárdafőhadnagy), egy műszaki szakasz és egy felderítő raj erővel. Az osztag parancsnoka az 1. gárda harcokcsizászlóalj parancsnokhelyettese, Loza gárdafőhadnagy — a jelen sorok írója — volt. Az osztag azt a feladatot kapta, hogy semmisítse meg az ellenséget a lakott területeken és biztosítsa a dandár határozott előremozgását. Amennyiben erre az osztag ereje kevésnek bizonyulna, akkor foglaljon el és kapaszkodjon meg a kedvező terepszakaszon a főerők beérkezéséig és teremtsen ezzel kedvező feltételt azok harcba lépésére.

Mivel ezen a területen az ellenség védelme még elég erős volt, az osztagnak az első időszakban nem sikerült nagyobb távolságra elszakadni a dandár főerőitől.

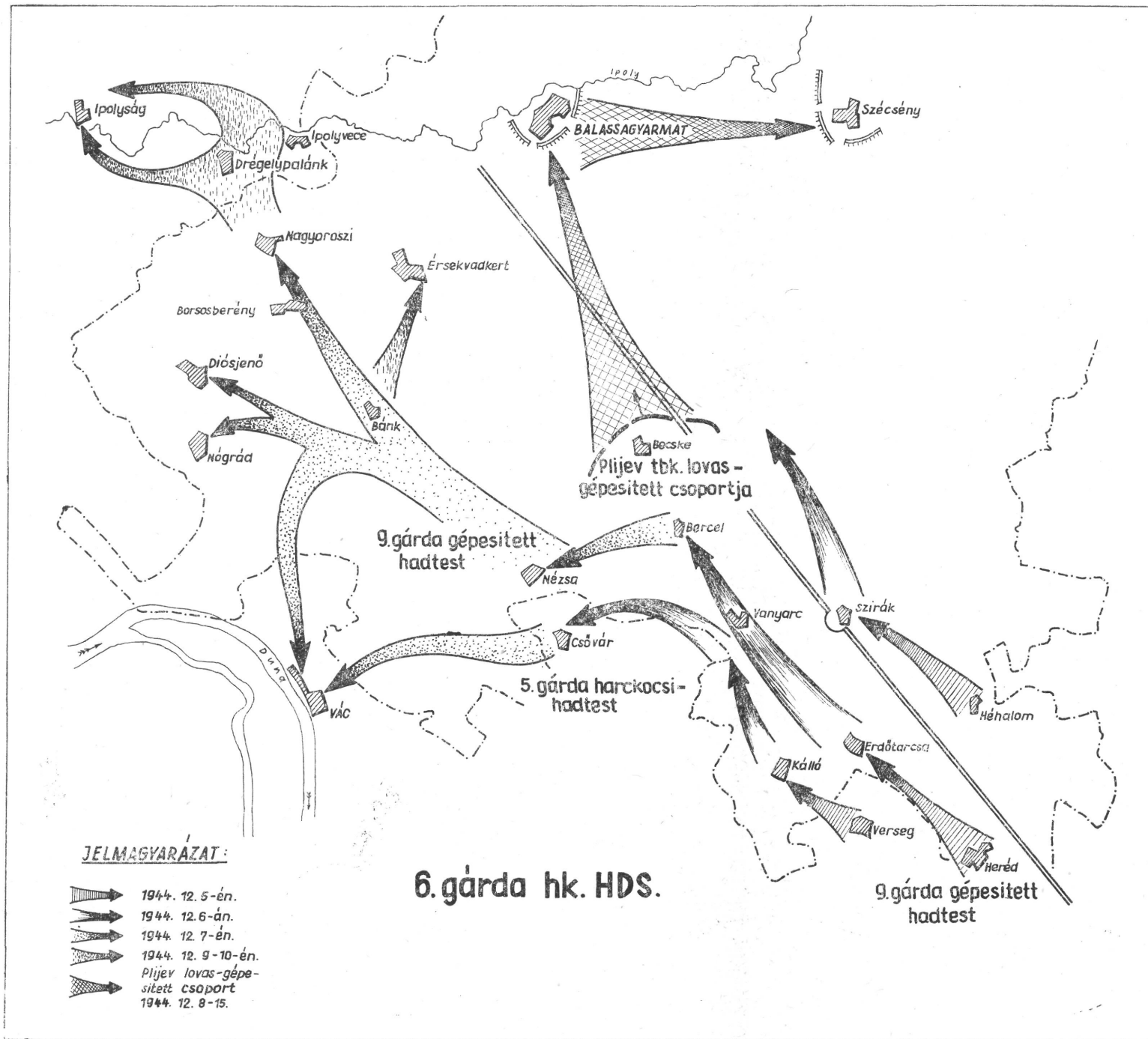
Folytatva az előnyomulást az osztag először Herédre tört be. A község északnyugati részén lesben álló rohamlövegek és páncéltörő ágyúk tüzebe ütközött. A harcban Abramov gárdahadnagy százada hét harcokcsit és néhány sebesültet veszített.

A harcokcsik mögött haladó többi alegység, nem vesztegetve a drága időt, tüzükkal támogatták az előrevetett osztagot. Az ellenséget megsemmisítették és az osztag tovább tört előre Nagykökényes irányába.

A Nógrád megye határán Nagykökényesért lefolyt harc a következőkben jelentősen befolyásolta a 46. harcokcsidandár és az egész hadtest támadó

D. F. Loza ezredes

A 6. gárda harcokosi-hadsereg harctevékenysége Nógrád megye területén 1944 decemberében

tevékenységét. Az előrevetett osztag harcát még világos időben kezdték. A fasiszták Nagykökényes déli szélén igen kemény ellenállást tanúsítottak és megállították Abramov gárdahadnagy századának további előnyomulását.

A dandár parancsnoka — abból a célból, hogy még a sötétség beállta előtt megtörje az ellenséget ezen az erős ellenállási ponton és biztosítsa az előrevetett osztag további előrenyomulását észak felé — az osztag segítségére küldte más zászlóaljak harckocsijainak egy részét. Ezek rövid idő múlva a Nagykökényesen és a tőle délre levő ellenséges tűzfészket megsemmisítették. A dandárparancsnokság előtt azonban nem volt teljesen világos, hogy az Erdőtarcára vezető út szabad-e? Ezért Mihno gárdaalezredes úgy határozott, hogy Nagykökényesre arcból csak egy előrevetett osztag menjen be. Az 1. gárda harckocsizászlóaljat (parancsnoka Jakuskin gárdaszázados, a Szovjetunió Hőse) és a 2. gárda harckocsizászlóaljat (parancsnoka Scserbany gárdafőhadnagy, a Szovjetunió Hőse) balra fordította, hogy kerüljék meg a községet és az ellenségre északnyugatról mérjenek csapást.

Az ellenség tudta, hogy ilyen időben (egész nap esett az eső) ezen a környéken az úton kívül mozgás szinte lehetetlen, ezért a csapást délről az út mentén várta. Az imént említett manőver, a dandár nagyobb részével mért csapás teljesen váratlanul érte.

A harckocsi alegységek a Nagykökényes előtti hídnál fedezékben levő ellenség hátába kerültek. A csapás váratlanul érte a fasisztákat, akik feladták védelmi állásaikat. A brigád harckocsijai — mindenekelőtt az előrevetett osztagé — szinte a visszavonuló ellenség sarkában vonult be Nagykökényesre.⁵

A fasiszták elkeseredetten védelmeztek minden épületet.

Már félórai kemény harc után az előrevetett osztag elérte Nagykökényes északi szegélyét. Itt a dandárparancsnok azt az utasítást adta az osztag parancsnokának, hogy rendezze sorait, vételezzen lőszert és csak ezután mozogjon előre Erdőtarcsa felé. Ez bizonyos idő elvesztésével járt együtt, mi viszont tudtuk, hogy az idővesztés ellenünk dolgozik. Minél tovább áll ugyanis egy helyen az előrevetett osztag, az az ellenség számára annál kedvezőbb — vissza tud vonulni és alkalmas terepszakason megszervezheti a védelmet.

Ennek tudatában elsőnek Iszajkin gárdahadnagy harckocsiszakaszát és a felderítő szakaszt töltöttük fel a legszükségesebbel. A feladat pontosítása után azonnal elindultak Erdőtarcsa felé. Ugyanakkor Ionov gárdahadnagy harckocsiszakasza a Héhalom felé visszavonuló ellenséges erők maradványait üldözte. A németek egy kisebb alegysége Nagykökényesből az úton visszavonult Erdőtarcsa felé. Nagykökényestől 2 km-re északnyugatra az útkereszteződésnél Iszajkin gárdahadnagy harckocsijai szétverték a németek nem nagy ellenállást tanúsító, három ágyúból és gyalogsággal megrakott hat gépkocsiból álló menetoszlopát. Ezzel szabaddá tették az utat Erdőtarcsa felé. A felderítők után rövidesen elindultak északi irányba az előrevetett osztag többi részei is.

Köröskörül ránk borult az esti csend. Szinte csodálatos volt, hogy a néhány percel ezelőtt lezajlott megfeszített harc után most egy lövést sem lehetett hallani. A harckocsizók és géppisztolyosok azonban óvatosak voltak. Tudták, hogy az ellenség bármely pillanatban a legváratlanabb irányból felbukkanhat. Mindig készen kellett lenni, hogy a fasisztákat szervezett tűzzel rövid idő alatt szétverjük.

A felderítő szakasz parancsnoka, Iszajkin gárdaalhadnagy időről időre je-

⁵ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 274873, l. 185.

lentett: „Ellenséggel nem találkoztam, az utakon levő hidak épek, nincsenek aláaknázva”.

Ilyen körülmények között hamarabb kellett eljutni Erdőtarcsa körzetébe. Ez a gyorsaság növelését követelte. Ennek azonban komoly akadálya volt a sötét éjszaka, valamint a viharos decemberi szél. Gyakran szemerkélt az eső.

A harcocsivezető nem látott távolabb az úton három-öt méternél.

A szeszélyes időjárás arra kényszerítette a harckocsiparancsnokokat, hogy kijöjjenek a harckocsi tornyából és a páncélos bal oldalára üljenek. Ez lehetővé tette, hogy jobban lássák az utat és biztosabban irányíthassák a vezetőt. Így az előrevetett osztag előrehaladásának gyorsasága valamivel megnőtt.

A rádióban felhangzott a felderítő járőr parancsnokának hangja:

— Elértem Erdőtarcsa déli szegélyét. A községben nyugalom van.

Az óramutató éjjel 11 órát jelzett. Iszajkin gárdaalhadnagy osztaga megállt, tovább figyelt és fülelt. Megvárta az előrevetett osztag főerőit.

Ilyen döntésre azért volt szükség, mert a felderítés egyébként felriaszthatta volna a községben levő ellenséget és az előrevetett osztagnak harcba kellett volna bocsátkozni vele. A harckocsizók nem kételkedtek abban, hogy a községben németek vannak. Az eddigi harcok tapasztalatai ugyanis azt mutatták, hogy a németek minden helység körül körkörös védelmet építettek ki. E szabály alól nem lehetett kivétel az előttünk fekvő falu sem.

A harckocsikból és gyalogságból álló előrevetett osztag éjszakai váratlan csapása lehetővé tette, hogy az ellenségnek még egy ellenállási pontját elfoglaljuk. A községben levő nyugalom azt mutatta, hogy a németeknek nem volt tudomása a felderítők érkezéséről. Csapataink rejtett tevékenységét olyan „kicsiség” segítette, mint a szél, amely az ellenség felől fúj. Az összes tényezők figyelembe vétele nélkül nem lehet a győzelemre számítani.

Amint Abramov hadnagy harckocsizói és Kucserov gárdafőhadnagy géppisztolyosai elérték az előőrsöket, az előrevetett osztag parancsnoka utasítást adott a felderítőknek, hogy hang nélkül közelítsék meg a községet, derítsék fel alaposan, majd térjenek vissza kiindulási helyükre, hogy az osztaggal együtt rohamozzák meg Erdőtarcsát. Ez idő alatt Abramov harckocsiszázada készenlétben volt, hogy előrenyomuljon, ha netalán a kiküldött járőr tüzharcba keveredik az ellenséggel.

A felderítők és géppisztolyosok feladataikat rendkívül rövid idő alatt s úgy hajtották végre, hogy még egy száraz gally se reccsent. A felderítők megállapították, hogy a községben van ellenség, s valószínű, hogy a házakban helyezkednek el. Az utcán csak egy járőr sétált fel s alá. Ez újólag megerősítette azt a korábbi feltevést, hogy az ellenségnek fogalma sincs a lezajlott eseményekről, máskülönbben nem a faluban, hanem az állásokban töltötték volna az időt.

A Nagykökényesnél végrehajtott bátor manőver és a visszavonuló ellenség szakadatlan üldözése tehát azt eredményezte, hogy az ellenség egyetlen katonája sem jutott északabbra, valamennyien megsemmisültek.

Ennek volt köszönhető, hogy az előrevetett osztagnak Erdőtarcsánál való megjelenése, majd az ezt követő támadása teljesen váratlanul érte a németeket.

Az előrevetett osztag parancsnoka rádión jelentette a helyzetet és elhatározását a dandárparancsnoknak. A parancsnok, Mikho gárdaalezredes engedélyt adott Erdőtarcsa meglepésszerű éjszakai megrohamozására. Ebben az időben az osztag minden tisztje a parancsnoki harckocsik körül tartózkodott. Röviden hangzott a harci parancs, amely a kövekező volt:

Abramov gárdahadnagy százada menetelakzatban maradv a Erdőtarcsa felé vezető úton nyomul előre. Tüzérségi és géppuskatűzet csak előre és a szárnyak felé lönek.

Kucserov gárdafőhadnagy katonái gyalog követik a harckocsikat. A községbe való betörés után a harckocsik megszüntetik az ágyútűzet és csak géppuskatűzzel támogatják a felfejlődő géppisztolyosokat. A községet rohamozó alegységek ne álljanak meg, hanem gyorsan ériék el a falu északi részét és nyomuljanak előre Vanyarc irányába.

A feladatot azonnal ismertették az egész személyi állománnyal. Néhány perc múlva az alegység jelentette: kész a feladat végrehajtására.

A sötét éjszaka szétválasztotta az ellenfeleket. Ott, Erdőtarcán a semmit sem sejtő fasiszták, akiknek órái meg voltak számlálva. Itt pedig a községtől néhány száz méterre a még hallgatag tankok készen a vakmerő, határozott csapásra.

A szél, amely egyre erősödött, fűtyülve száguldott a község házai és a telefondrótok között, s úgy tűnt, mintha csak a hitleristák temetési énekét fújná.

A rádió fejhallgatójában egyszercsak — mint a lövés — dörrent a parancsnok szava:

— Előre!

Az út egész hosszában feldübörögtek a motorok. A falu felé haladva a távolság rohamosan csökkent. Az éjszakában egymás után eldőrdültek az ágyúlövések. Hangjukat a géppuskák és a gyalogság géppisztolyai erősítették, nyomjelző lövedékek tömegét küldve az ellenségre.

Megkezdődött a roham Erdőtarczáért.

Abramov gárdahadnagy harckocsiszázada menetelakzatban az úton tört előre. Jobbról és balról Kucserov gárdafőhadnagy alegységének katonái haladtak, erős tüzet löve az ellenség felé.

Elfoglalták az első házakat. Az ellenséget oly váratlanul érte az előrevetett osztag csapása, hogy a legkisebb ellenállást sem volt képes kifejteni. A fasiszták hiányos öltözetben — többen csupán egy szál fehérneműben ugráltak ki a házakból és tűntek el az éjszakában. A kerítések mögött és távolabb a kertekben álltak az ellenség felszereléssel megrakott gépkocsijai és láncaltapas vontatói. A templomnál, a fák között hallgatagon vesztegelt a fasiszták két nagy rohamlövege.

Az ellenség egyes csoportjainak megsemmisítése nem sokáig váratott magára — harckocsizóink és gyalogoságunk a falu északnyugati széléhez törtek előre.

Az éjjél beköszöntésekor a falu teljes egészében a birtokunkban volt. Alegységeink beszüntették a tüzet. Újra csend borult a tájra.

Az előrevetett osztag parancsnoka jelentette a dandárparancsnoknak, akitől azt az utasítást kapta, hogy nyomuljon előre két km-t Nagyzapuszta irányába és ott várja meg a főerők beérkezését.

Egyszercsak az előrevetett osztag mögött néhány száz méterre hatalmas fáklyaként égni kezdett egy szénakazal, majd kiszvartatva a templom környékén ágyúlövések dördültek el.

Az történt, hogy az ellenség páncélosainak kezelői, akik az előbb otthagyták rohamlövegeiket, újra visszaszivárogtak és tüzzel fogadták a dandár előre mozgó harckocsijait.

Az ellenségnek ezt a maroknyi csoportját nagyon hamar felszámoltuk. Harckocsizóink által elkövetett hiba — nem rongálták meg az ellenség által

elhagyott rohamlövegeket — egy harckocsink elvesztésébe és néhány katonánk megsebesülésébe került.

Az előrevetett osztag sikeres éjszakai rajtaütése eredményeképpen az ellenségtől két harcképes rohamlöveget, két nehézlöveget — vontatóval — és több teherautót zsákmányoltunk, emellett elfoglaltunk egy raktárt tele felszereléssel.

A 14. gárda motorkerékpáros zászlóalj — az eléje tűzött feladatnak megfelelően — 5-én 16 óra 30 perckor elfoglalta Szirákot. Elpusztított 6 ellenséges katonát, megsemmisített egy löveget, 6 gépkocsit és egy páncélozott csapatszállító járművet.⁶

A 46. gárda harckocsidandár 1944. december 5-én 8 harckocsit veszített és 30 ember sebesült meg, míg az ellenségnek mintegy 400 katonája és tisztje esett el, elvesztette három harckocsiját, tönkre ment 12 gépkocsija és hat különböző méretű lövege.

*

Az 5. gárda harckocsihadtest támadási irányában a helyzet a következőképpen alakult:⁷

A 21. gárda harckocsidandár december 5-én 17 óra 30 perckor áthaladt a 30. lövészhadtest gyalogságának harcrendjén és megkezdte a támadást Verseg irányában. Ezt a helységet, amely az Északnyugat-Magyarország felé vezető utat fedezte, az ellenség erős páncéelhárító csomóponttá építette ki. Harcba bocsátkozni Versegért azt jelentette volna, hogy a támadó fél elhúzódná harcra kárhoztatja magát, amire az ellenség törekedett.

A dandárparancsnok ezt világosan látva elhatározta, hogy kis erőkkkel blokkírozza Verseget, a megmaradt erőkkkel pedig jobbról megkerüli.⁸ Az ilyen manőver végrehajtását maga a terep is követelte. Az volt a helyzet, hogy a községtől nyugatra kb. 1 km-re erdő kezdődött. Ilyen távolságból az ellenség hatásos tüzet tudott még löni páncélosokból és ágyúkból is.

A községnek balról való megkerülése tehát főleg veszteségeket jelentett volna. Ettől el kellett tekinteni, bár ebben az irányban az út jobb és közelebb lett volna Kálló felé.

A kitzűzött feladatnak megfelelően tehát a 21. harckocsidandár alegységei átkeltek Verseg keleti részénél folyó Vanyarc patakon és a községet megkerülték északról, majd az északnyugatra levő utat elérve a harckocsik Kálló felé törtek előre.

A 22. gárda harckocsidandár a beérkezett 6. gárda gépkocsizó lövészdandár alegységeivel együtt december 5-én 19 órakor Versegért harcolt. 6-án 03 órára sikerült megtörnie az ellenség ellenállását és elfoglalnia a községet. A németek megmaradt erői északi irányba húzódtak vissza.

A hadtest többi dandára a nap folyamán nem lépett harcba.

A 6. gárda harckocsihadtest sikerei a hadművelet első és második napján, valamint a 2. Ukrán Front arcvonala előtt kialakult általános helyzet azt eredményezte, hogy a 7. gárdahadsereget — amely Nógrád megye határánál állt — átirányították más feladat elvégzésére. December közepén a nyugati irányba vetették be és elérte Budapest külső védelmi rendszerét.

A front sikereiben osztozott az 5. légi hadsereg is, amely erői legnagyobb részét a 7. gárdahadsereg főcsapásának irányába alkalmazta.

⁶ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 365735, l. 138.

⁷ Az 5. gárda harckocsihadtest történetét kimondottan levéltári anyagok alapján dolgoztam fel. Ez sajnos nem tette lehetővé, hogy e magasabbegység gárdistáinak harci útját olyan részletességgel tárgyaljam, mint a 9. gárda gépesített hadtestét, azon belül is a 46. gárda harckocsidandár útját, amelyben a jelen sorok írója harcolt.

⁸ Szu. HM. Arch. f. 5. g. hk. hdt., o. 75111, l. 227.

A 9. gárda gépesített hadtest támadási sávjában a harc egész éjjel nem csöndesedett el. A 46. gárda harcokocsidandár Erdőtarcsa körzetét tisztította meg az ellenségtől. Az utána nyomuló 83. harcokocsiezred és a 18. gárda gépesített dandár ebben az időben Nagykökényest érte el. Itt az ellenség egy század gyalogsággal négy rohamlöveg kíséretében ellenlökést hajtott végre. Csapataink két ellenséges rohamlöveget kilőttek, a másik kettőt pedig a németek sértetlenül hagyták a harcmezőn. A gyalogság felét megsemmisítették, a többi fogságba ejtették vagy szétszórták.

A 46. gárda harcokocsidandár Erdőtarcsa elfoglalása után Nagyuzsapuszta, majd tovább Vanyarc irányába fejlesztette ki támadását.

Az éjszakai harc nagyon nehéz. A sötétség azonban sokszor jó segítőtje is a harcokocsizóknak. Az éjszaka megvédi a harcokocsi alegységeket az ellenség megfigyelésétől, tűzfegyvereinek és légierejének csapásaitól. Az ellenségnek nehéz volt meghatározni erőinket. Mi ezt jól tudtuk, és ezért igyekeztünk minél mélyebben betörni védelmébe. Ezzel sikerült az ellenséget részeire vágni, ami megkönnyítette megsemmisítésüket.

A dandár menetoszlopának élén — a parancsnok utasításának megfelelően mintegy 1,5 km-re északra Erdőtarcásától — a 2. gárda harcokocsizászlóalj halad, amelyből biztosításra Jelizarov gárdaszázados alegységét különítették ki. A harcokocsizók az ellenség megmaradt részeit az út jobb és bal oldalán üldözve 6-án kb. 03 órakor elérték Nagyuzsapuszta közeli előterét. Itt élesen nyugat felé kellett fordulni és kijutni a vanyarc—berceli műútra. Ez az egy kilométernyi út hihetetlenül nehéznek bizonyult.

Nagyuzsapuszta körzetében ugyanis ez a terep erősen mocsaras volt. Az ezen átvezető mezei út két-három harcokocsi áthaladása után járhatatlanná vált. Kénytelenek voltunk megfeszített munkával használhatóvá tenni — méghozzá sötétben, minden világítóeszköz használata nélkül.

Jelizarov katonai, valamint más beérkezett alegységek harcokocsi személyzetével és a műszakiakkal hozzáálltak a munkához, amelyet a harcokocsikon levő két-két gerenda és a helyszínen fellelhető eszközökkel kezdtek. Ez idő alatt a harcokocsizó géppisztolyosai gyorsan elfoglalták a Nagyuzsapusztától északra levő magaslatot, valamint a műút egy részét. Ezzel megvédték a harcokocsizókat az ellenség esetleges váratlan rajtaütésétől. Kénytelenek voltunk ezt tenni annak ellenére, hogy most minden kézre szükség lett volna.

A harcokocsizók és a műszakiak megfeszítve dolgoztak, bár hátuk mögött kemény nappali és éjszakai harcok voltak. Ez azonban most nem számított. Az volt a fő, hogy minél előbb legyőzzük ezt az utunkba került nem nagy, de nehéz akadályt, különben a hosszabb veszteglés az ellenségnek kedvező lehetőséget biztosít újabb — számára kedvezőbb terepszakaszon megszervezni védelmét.

A műszaki munkákat hamarosan sikerült is befejezni és 05 órakor a harcokocsizók már rátértek az észak felé vezető műútra. A harcokocsik lánctalpa alatt itt már kemény talaj volt. A harcosok és parancsnokok válla óriási tehertől szabadult meg. Az öröm ott ragyogott a sáros-piszkos arcukon.

Miután az emberek rendbe hozták magukat és a technikát — nem vesztegetve a drága időt —, Jelizarov gárdaszázados maximális gyorsasággal vezette századát tovább Vanyarc felé. Hajnalig nagyon kevés idő maradt, s ezért sietni és még egyszer sietni kellett.

Nem aludt azonban az ellenség sem. A 2. gárda harcokocsizászlóalj idővesztésege lehetővé tette, hogy elszakadjanak és megmeneküljenek a teljes szét-

veréstől, s Vanyarc községben újabb hevenyészett védelmi rendszert építhessenek ki. A terep itt erre igen kedvező volt.

A községet minden oldalról magaslatok veszik körül, amelyeket erdő borít. A támadásra tehát csak egy irány — az út mente maradt. Ezt nagyon jól tudta Jelizarov százados is. A helyzetet értékelve arra a következtetésre jutott, hogy ennek az iránynak a védelmére az ellenség itt nagy mennyiségű tüzfegyvert fog összpontosítani. Nagyuzsapusztá és a Vanyarc közötti mintegy négy kilométernyi távolság megtételére a harckocsizóknak közel 20 perc kellett. E rövid idő alatt Jelizarov százados a rohamra vonatkozó parancsát a harckocsiszakasz-parancsnokok felé rádióan, a deszantparancsnokok felé pedig szóban közölte. Elgondolása a következő volt:

A községtől mintegy 800 méterre a műút bal oldalán a harckocsik harcrendbe fejlődnek, s az előttük csatárláncban haladó harckocsideszanttal déli és délnyugati irányból menetből megrohamozzák Vanyarcot.

Szamszonov gárdahadnagy harckocsiszakasza — a páncélosokon ülő gyalogsággal —, amely az elővéd élén haladt, növelte sebességét és eltűnt az éjszaka sötétjében. Szamszonov gárdahadnagy éberén figyelt előre és oldalra. Már csak egy kilométernyi út volt Vanyarcig, amikor balról az erdő széléről lövés dördült el, majd ezt több is követte. A tapasztalt harckocsizók azonnal észrevették, hogy az ellenség csupán a motorok és a lánctalpak zaja irányába tüzel, a harckocsikat nem látja. A parancsnok azonnal parancsot adott a megállásra és a tűz viszonzására.

Rövid, de nagyon kemény tűzpárbaj kezdődött. A géppisztolyosok leugráltak a harckocsikról és gyorsan megközelítették az ellenséget.

Miután a harckocsik megálltak, az ellenségnek nehezebb volt hatásos tüzet lőni. Csupán a harckocsik ágyúinak torkolattüze után tájékozódhattak. Szamszonov gárdahadnagy szakaszának egy harckocsiját kilőtték.

A levegőbe zöld rakéta röppent — a gyalogság ezzel kérte a harckocsik tüzének beszüntetését, nehogy az ellenség közelében bennük tegyen kárt.

Néhány perc múlva az erdő szélén, ahonnan a hitleristák tüzeltek, géppisztolyból lőtt sorozatok, majd gránátok robbanásának hangja hallatszott. Az ellenség beszüntette az ágyútüzet.

A harckocsik azonnal megindultak és elérték a fasiszták állásainak vonalát. Itt a harckocsideszant elfoglalt, majd megsemmisített három páncél-elhárító löveget. Kezelőik pedig ebben a Vanyarc melletti kis erdőben lelték meg sírjukat. A harckocsizóink és az ellenség között lezajlott tűzpárbajban megsemmisült a hitleristák két rohamlövege is.

Szamszonov gárdahadnagy harckocsiszakasza újra felvette a gyalogosokat és a visszavonuló ellenséget üldözve betört Vanyarc déli részére, elfoglalt néhány házat, miközben az úton megsemmisített hat löveget és nyolc löszszerrel megrakott tehérgépkocsit. Az ellenségnek ez az oszlopa Kálló felől, a szomszéd hadtest harckocsijainak csapásai közben vonult vissza.

A községbe betörő bátor harckocsizókat az ellenség minden tüzének erejével fogadta. A két harckocsi és a hegyilövészek további támadása egyet jelentett volna az öngyilkossággal. A túlerőben levő ellenség hamar megsemmisítette volna őket. Ezért Szamszonov gárdahadnagy harckocsijait a házak és más építmények fedezete mögé rejtve hozzáfogott az ellenség tűzrendszerének tanulmányozásához.

Az élosztag parancsnoka a szerzett adatokat rádióan továbbította Jelizarov gárdaszázadosnak. A helyzetet értékelve a századparancsnok úgy döntött, hogy a főcsapást Vanyarc nyugati részére méri. Szamszonov gárdahadnagyának pedig megparancsolta, hogy szoros együttműködésben a gyalogsággal a község fő utcáján támadjon.

Ez az elhatározás arra alapozódott, hogy a nyugati részen mért gyors és határozott csapással elvágják Bercel felé a visszavonulás lehetőségét, arra kényszerítik az ellenséget, hogy felszerelését elhagyva a közeli erdőbe vonuljon vissza. Ebben a helyzetben a gyalogság önmagában már nem jelent komolyabb veszélyt, nem is juthat messzire és az előre mozgó csoportjaink csapásai alatt megsemmisül.

Meg kell jegyezni, hogy az ellenségnek ez ellen az igen fontos ellenállási pontja ellen indított támadás során a harckocsik alkalmazása igen nehéz volt. A község délnyugati részén levő szakadék ugyanis összeszűkítette a támadás arcvonalát és arra kényszerítette az előre törő harckocsikat, hogy közel haladjanak a házak mellett, amelyekben a jól álcázott ellenség helyezkedett el. Mivel ezt az akadályt nem lehetett figyelmen kívül hagyni, az alegységeknek keresniük kellett olyan irányt, ahol a támadásukat az ellenség páncéltörő fegyvereinek tűzhatásán kívül folytathatták.

Mielőtt a harckocsik harcrendbe fejlődtek volna, Jelizarov százados minden parancsnokkal pontosította a harckocsik és a gyalogság együttműködésének módját. A harckocsik nem szakadhettek el a gyalogságtól, annak harcrendjében kellett hogy maradjanak. A harckocsik géppuskatüze megtisztította a géppisztolyosok útját, akik e fedezet alatt sikeres harcot vívtak az ellenség lövegeinek kezelőivel és páncéltörőivel, miközben elfoglalták a kijelölt objektumot is.

Az ellenség ebben az időben rakétákkal kezdte erősen megvilágítani a község nyugati részét. Ebből arra következettünk, hogy a fasiszták szívós ellenállásra határozták el magukat és mindenáron meg akarják akadályozni, hogy támadó alegységeink északi irányba áttörjenek.

A parancsnoki harckocsiból vörös színű rakéta röppent az égre. És szinte ezzel egy időben a levegő ágyúk tüzétől lett hangos.

Megkezdődött a harc Vanyarcért.

Szamszonov gárdahadnagy szakasza lassan a község központja felé haladt előre. Jelizarov gárdaszázados az alegység harckocsijai többi részének fő tüzét a templom körzetére irányította. Innen tüzelt ugyanis az ellenség rohamlövege és két géppuskája. A géppisztolyosok gyors szökellésekkel közeledtek a nyugati rész házai felé. Ez gyorsan csökkentette az ellenség világító rakétáinak számát, mert az e célból felállított őrszemeket a szovjet harcosok megsemmisítették, illetve a községbe vetették vissza.

A harc heve egyre erősödött. Jelizarov századának harcrendjében — közepén — küzdött Moszunov gárdahadnagy szakasza. A parancsnok látva, hogy az ellenség védelmének magja a templomnál és a körötte levő házaknál van, odairányította harckocsiját. A templomtól már csak tíz méternyi távolság választotta el, amikor harckocsija megrázkódott és helyben maradt. A lánctalp, mint a kígyó tekeredett a harckocsi orra elé. Nem volt kétséges, hogy a jármű aknára futott. A hadnagy ennek ellenére továbbvezette a többi harckocsi harcát és módosította a saját harckocsilövegeinek tüzét. Ekkor egy ellenséges rohamlöveget fedeztek fel a malom körzetében. A harckocsiszakasz azonnal odairányította összes tűzerejét és megsemmisítette azt.

Moszunov gárdahadnagy harckocsiszakaszának határozott tevékenysége megkönnyítette Szamszonov gárdahadnagy harckocsijainak és gyalogságának tevékenységét is. Mire piroslani kezdett az ég alja, a község déli része a templommal együtt a gárda harckocsizóinak kezén volt. Bátran harcoltak a melléjük beosztott gyalogosok is. Íme egy példa:

Zsirinykin gárdaőrvezető a községért folyó harc idején állandóan a rohamzó harckocsik harcrendjében tartózkodott. Amikor hajnalodni kezdett,

egy ellenséges páncélozott csapatszállító járműből erős tűz zúdult a gyalogságunkra. Zsirinykin azonnal megjelölte a célt Szamszonov gárdahadnagy harcokcsijának: nem sokkal ezután már lángba is borult a páncélozott jármű. A fasiszták kiugráltak az égő járműből és fejvesztetten menekültek. A géppisztolyosok egy percet sem vesztegetve az ellenség után iramodtak és gránátokkal nyolc hitleristát megsemmisítettek.

A 46. gárda harcokcsidandár parancsnoka a harcban tanúsított bátorságért és határozottságáért Zsirinykin gárdaőrvezetőt a Bátorság Érdeméremmel tüntette ki.⁹

Nem kisebb heveséssel folyt a harc Jelizarov gárdaszázados harcrendjének balszárnyán sem. Itt Bogdanov gárdahadnagy szakasza támadott. A község nyugati részénél a németek két páncélelhárító löveget álcáztak, az északi magaslaton pedig egy harcokcsit ástak be.

Az egyenlőtlen párharcban Bogdanov szakasza rövidesen elvesztette egyik harcokcsiját és megsebesült néhány géppisztolyos is. Az ellenséget továbbrohamozni ebben a körzetben, ahol nagyon kedvező volt a védelme, csak nagy veszteségek árán lehetett volna. Ezért Bogdanov gárdahadnagy parancsot adott, hogy a harcokcsizók álló helyzetből tüzellel küzdjék le a felbukkanó célokat.

Jelizarov gárdaszázados rádión jelentette a kialakult helyzetet a dandár parancsnokának, akitől a következő parancsot kapta: „A támadást a község nyugati része felé más alegységek beérkezéséig szüntesse be, majd velük együtt határozott csapással verje ki az ellenséget és fejlessze tovább a sikert Bercel irányába”.

Keleten világosabb lett. Délről erősödött a motorzaj. Közeledtek a Nagyuzsa körzetében lemaradt 2. gárda harcokcsizászlóalj alegységei. Jelizarov gárdaszázados rádión kapcsolatba lépett velük és pontosította az együttműködés részleteit.

Az együttes erőfeszítés eredményeképpen a Vanyarcon és a környező magaslatokon elhelyezett ellenséges harcokcsik hamarosan megsemmisültek.

A felkelő nap ismét egy újabb szabaddá vált magyar falura szórta sugarait.

Erdőtarcától Vanyarcig csapataink megsemmisítettek 12 különböző úrméretű ellenséges löveget, 18 lőszerrel megrakott tehergépkocsit és több felszereléssel megtöltött katonai járművet. A Vanyarc előtti kis cserjésben két teljesen használható tüzérugeget, két szétrombolt rohamlöveget és három harcra alkalmas harcokcsit találtunk.

Ezenkívül Vanyarc körzetében a 46. gárda harcokcsidandár zsákmányolt három használható rohamlöveget, hat löveget, két harcokcsit, 20 gépkocsit és az ellenség mintegy 180 katonáját és tisztjét ejtette foglyul.

Ez a teljesen szétvert ellenség képét mutatta. A Vanyarcért folyó harc azonban még csak kezdete volt a hitleristák hátsó védelmi terepszakasza átörésének.

Szárnyakat kapva az ellenség fölött aratot győzelemtől, a harcokcsizók elindultak Bercel és tovább észak felé.

A Bercelre vezető út azonban nem volt könnyű. A községnél és az azt körülvevő magaslatokon húzódott az ellenség utolsó megerősített védelmi vonala. A fasiszták mindent megtettek, hogy megállítsák, de legalábbis lehetőleg legjobban lelassítsák harcokcsijaink előremozgását.

Az utat jelentős aknamezővel zárták le, a hidakat felrobbantották. A Vanyarc és Bercel közötti területet ésszerűen használták fel védelmi harcuk-

⁹ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 367293, gyelo (gy.) 2., 1, 105.

ban. Tüzérségüket és rohamlövegeiket támadásunk várható irányában összpontosították.

Az út jobb és bal oldalán magaslatok emelkedtek, amelyeket erdő borított. Ez nem tette lehetővé, hogy az ellenség által létesített akadályokat megkerüljük.

A 46. gárda harckocsidandár nagyon lassan haladt előre. Előnyomulásukat hősiesen segítették ebben az időszakban a 31. gárda műszaki zászlóalj katonái (parancsnokok Beleckij mérnökőrnagy volt). Együtt haladtak a harckocsikkal, felszedték az ellenség által telepített aknákat és a harckocsizókkal karöltve helyreállították a hidakat.

A helyzet nem egyszer arra kényszerítette a harckocsik személyzetét, hogy miután egy-egy körzetben megsemmisítették az ellenséget, kiszálljanak a járműből és lapátot, fejszét, vagy fűrészvetegyenek a kezükbe. A műszakiakkal szoros harci együttműködésben állították helyre a szükséges átkelő helyeket. Így, elkeseredett harcal és kemény munkával kellett megküzdeni majdnem minden kilométerért.

1944. december 6-án estére a 46. gárda harckocsidandár elérte Bercel előterét. A terep itt rendkívül nehéz volt. Az úttól északra és délre egy sor erdővel borított magaslat emelkedett. A faluban és előtte patakok folydogáltak. Mindez nehezítette a harckocsik manőverezését. Meg kellett változtatni az eddig alkalmazott támadási formát.

Más falvak elfoglalásakor majd minden esetben a harckocsik rohamoztak elől. Közvetlenül mögöttük, vagy valamivel hátrább mozgott előre a gyalogság. A terep jelen esetben arra kényszerített bennünket, hogy lemondjunk erről a formáról.

A Bercelért lefolyt harc idején az első lépcsőben Dorodkin gáradahadnagy harckocsi-deszant százada támadott. Rohamát a második lépcsőben haladó 2. gárda harckocsizászlóalj tüzellel támogatta. Ebben a harcrendben a géppisztolyosok megakadályozták, hogy a németek páncéltörő fegyvereiket eredményesen használhassák harckocsijaink ellen.

Ennek köszönhető, hogy a községben hamarosan sikerült az ellenséget megsemmisíteni. A fasiszták tudták, hogy ebben az irányban harckocsik tevékenykednek, ezért egész tűzrendszerüket ellenünk építették ki. Ez a védelem azonban az új taktikát alkalmazó alegységek ellen hatástalan volt.

A község elfoglalásával befejeződött az ellenség harcászati védelmének áttörése. A hadtest egységei kijutottak az ellenség hadművelleti mélységébe.

A 9. gárda gépesített hadtest csapatainak előremozgása egészen a sötétség beálltáig folytatódott. A 46. gárda harckocsidandár december 6-ról 7-re virradó éjjel legyőzve a szétvert ellenség részeinek ellenállását, elérte Galgagutát és Nógrádsápot. Ugyancsak ide vonultak be a 18. és 31. gárda gépesített dandár gyalogos részei is. A dandár alegységei Vanyarc körzetéből kiindulva a hegyeken keresztül érkeztek. A csapatok támadási kedve igen magas volt. Sem az éjszaka, sem a kedvezőtlen időjárás, de még a hegyek sem tudták megakadályozni előrehaladásunkat.

1944. december 6-án 10 órakor a hadtest menetvonalán megjelentek az 5. gárda harckocsihadtest és Plijev tábornok lovas-gépesített csoportjának egységei. Ettől az időtől kezdve a dandár hadtáp csapatai lemaradtak és nem tudták kellően biztosítani a támadó alegységek lőszer- és üzemanyag-szükségletét.

A hadtest többi részei — december 5-én 24 órára —, a 18. és 31. gárda gépesített dandárok harckocsijai elérték Vanyarcot; a 30. gárda gépesített dandár pedig közelekedett a községhez. A 14. gárda motorkerékpáros zászlóalj december 6-án egész nap Szirákon tartózkodott.

A 9. gárda gépesített hadtest első napi feladatát teljesítette. Az ellenség rendezetlenül vonult vissza észak, északnyugati irányba. Az ellenséges géppisztolyos csoportok a környező erdőkbe és tanyákba húzódtak, ahol harcossaink fogságába estek.

A december 6-i harcokban a dandár csapatai 11 harckocsit vesztek.¹⁰ Az ellenséget ugyanakkor a következő veszteségek érték: megsemmisült mintegy zászlóaljnyi élőereje, három páncélosa és négy rohamlövege. Csapatáink zsákmányoltak három használható harckocsit, egy rohamlöveget, négy légvédelmi és hat tábori ágyút, továbbá birtunkba került egy lőszerrel megrakott raktár.

*

December 6-án az 5. gárda harckocsihadtest továbbfejlesztette az eddigi elért sikereit. A Berceből kivert fasiszta csapatok észak felé vonultak vissza — harckocsik, rohamlövegek és páncélozott csapatszállító járművek fedezete alatt.

A 21. gárda harckocsidandár merész csapással elfoglalta Kálló község egy részét. A rossz út, valamint a kedvezőtlen terep — sok kis patak és a rajtuk levő felrobbantott hidak — következtében a dandár kénytelen volt letérni a számára kijelölt menetvonalról balra és kijutott a 9. gépesített dandár menetvonalára, Vanyarc—Berceb irányába.

A 22. gárda harckocsidandár, amely az előbbi követte, a 6. gárda gépesített lövészdandárral együttműködve harcképtelenné tették a még Kálló északi részénél védekező ellenség maradványait. Megsemmisítettek négy rohamlöveget, zsákmányoltak 4 nehézlöveget és egy nagy, különböző felszereléssel megrakott hadtápvonatot.

Miután a dandárok nem találkoztak az ellenség ellenállásával, Vanyarc felé nyomultak előre, melyet 6-án 12 óra 30 perckor érték el. A 22. gárda harckocsidandár parancsnoka itt kapta kézhez a hadtestparancsnok-helyettes, Lavrinyenko vezérőrnagy parancsát, mely szerint a támadás továbbfejlesztése érdekében az első lépcsőben kerül alkalmazásra.¹¹

A dandár az 1. gárda harckocsizászlóaljból előrevetett osztagot küldött ki, melynek állománya egy harckocsiszakasz és egy géppisztolyos szakasz volt, s 12 óra 40 perckor elindult Galgaguta—Nógrádsáp és tovább a délnyugati irányú menetvonalon.

A gárda harckocsidandár — együttműködve a 6. gárda gépesített lövészdandárral — 15 órára elérte Csóvár község körzetét és rövid ideig tartó harc után 15 óra 30 perckor elfoglalta a helységet. Ezek a dandárok rátérve a számukra korábban kijelölt menetvonalra a nap végére teljesítették feladatukat.

A 20. és 21. gárda harckocsidandárok a harctevékenységet folytató csapatok mögött nyomultak előre. A nap folyamán nem bocsátkoztak harcba.

E napon lépett ütközetbe Plijev altábornagy lovas-gépesített csoportja is,¹² amely továbbfejlesztve a harckocsicsapatok által elért eredményeket észak felé a balassagyarmati műút mentén tört előre.

Az 53. hadsereg a nap folyamán — habár több lakott helyet elfoglalt — az ellenség erős ellenállása következtében napi feladatát nem tudta teljesíteni.

¹⁰ Szu. HM. Arch. f. 5. g. g. hdt., o. 14484, l. 458—459.

¹¹ Szu. HM. Arch. f. 5. g. hk. hdt., o. 7510, l. 228.

¹² A 4. és 6. lovas-, valamint a 4. gárda gépesített hadtestek.

A 9. gárda gépesített hadtest folytatta az eléje tűzött harcfeladat végrehajtását. A támadás a második napon megállás nélkül továbbfolytatódott.

Az ellenség a 357. és 2. gyalogos hadosztályok részekre szabdalta alegységeivel valamint a 18. SS páncélos hadosztály erőivel északnyugati irányba vonult vissza, melyet harckocsikkal és tüzérséggel megerősített utóvédekkel biztosított. A hadtest csapatai szétszórták és megsemmisítették ezeket az ellenséges csoportokat, leküzdötték az aknamezőket és helyreállítva a felrobbantott hidakat folytatták az előremozgást. A hadtest élén továbbra is a 46. gárda harckocsidandár tevékenykedett. Szétverve a védekező ellenséges alegységeket Vanyarc és Bercel körzetében, lehetővé tette a támadás ütemének növelését.

Bercel elfoglalása után a dandár parancsnoka Mihhno gárdaalezredes a főerők élére rendelte a 3. és az 1. gárda harckocsizászlóaljkat (a 3. gárda harckocsizászlóalj parancsnoka Romanenko gárdaőrnagy volt). E friss erők határozott csapásokkal menetből elfoglalták Galgagutát, Nógrádsápot és Nézsát.

Azzal, hogy a 46. gárda harckocsidandár kijutott Nézsza körzetébe, lehetővé vált, hogy a 9. gárda gépesített hadtest két irányba fejlessze ki harctevékenységét. Az egyik Nézsza, Alsópetény, Bánk, Borsosberény, Nagyoroszi; a másik Nézsza, Keszeg, Ósagárd, Nőtincs, Tolmács községek voltak.

A jobb oldali menetvonalon a 46. gárda harckocsidandár gyorsan haladt előre. Az ellenség a községeknél megkísérelt ellenállást kifejteni és a műtárgyak rombolásával feltartóztatni csapatainkat. Mindez persze lassította, de megállítani mégsem tudta harcosaink támadását.

Alsópetényt menetből foglaltuk el. Ezt követően az alegységek — gyalogság és műszakiak — a harckocsikon észak felé törtek előre. 7-én 18 órakor a dandár felderítői elérték Bánk községet, amely műüti csomópont és vasútállomása is van. Az előtere nyitott. Amint később kiderült, az ellenség itt mintegy zászlóaljnyi gyalogos erővel rendezkedett be védelemre, mely három-négy harckocsival és egy tüzérvetéssel volt megerősítve. A község déli részéig nyúló Jenői tó a patak, a vasút, valamint az előtérben levő magaslatok megkönnyítették az ellenségnek a védelmi harc megvívását.¹³

A terepet és az ellenséget értékelve a dandárparancsnok úgy határozott, hogy a rohamot a község déli részén levő erdőből gyalogsággal, balról pedig a 3. gárda harckocsizászlóaljjal indítja meg. Ezt az elhatározását az diktálta, hogy a terep adottsága miatt az első lépcsőben nem lehetett nagyobb mennyiségű harckocsit alkalmazni.

A feladat vétele után Doronkin gárdaőrnagy zászlóaljának géppisztolyosai a Vágáshegy-i erdő oltalma alatt rejtve megközelítették a vasútállomást és gyorsan elfoglalták azt. Ezután megkezdték a támadást a község déli része ellen. A németek látva, hogy a géppisztolyosok egyedül, harckocsik támogatása nélkül rohamoznak, minden tüzüket ellenük irányították. Az alegység lefeküdt és tűzpárbajt kezdett az ellenséggel.

Ebben az időben a 3. gárda harckocsizászlóalj a felázott talajon lassan megkerülte a németek ellenállási fészkeit délnyugatról.

Doronkin gárdaőrnagy géppisztolyos zászlóaljának elterelő tevékenysége kettős eredménnyel járt. Az egyik: szinte teljesen magára vonta az ellenség figyelmét, a másik: — és ez volt a fő — jelentős mértékben feltárta az ellenség tűzrendszerét.

¹³ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 274873, l. 190—191.

Romanyenko gárdaőrnagy zászlóalja nagy nehézségek árán átkelt a Fekete patak gázlóján és szétbontakozott annak északi partján, majd rohamra indult. Ebben a harcban bátran tevékenykedett az üzбég kommunista Fazil Dzsabarov gárdahadnagy harckocsija, mely legközelebb volt Bánk déli széléhez — a harcrend jobbszárnyán.

A harckocsi éppen, hogy kibújt a vízből, Dzsabarov megparancsolta a vezetőnek, Ponomarjov gárdaőrmesternek, hogy teljes gyorsasággal törjön a templom elé.

A vezető ügyesen kihasználva a terepet a tó nyugati partja mentén levő házaknál feltört a templomhoz.

A köröskörül elhelyezkedő fasiszták azonnal rettenetes tüzet zúdítottak rája. A lövedékek a harckocsi falán robbantak. Dzsabarov ágyúja még hallgatott, a parancsnok az ellenséges célokat értékelte. Eltelt néhány perc, s egyszer csak a környező házak ablakainak üvegei hangos csörömpöléssel hulltak a földre — megszólalt a harckocsi lövege. A lövegparancsnok, Garagyin harcos az első lövéssel a fasiszta tüzerek ágyúját hallgattatta el. Dzsabarov egy másik célt mutatott — egy aknavetőt, amely az egyik lövedéket a másik után lőtte ki a géppisztolyosok csatárláncára. Néhány másodperc múlva a levegőbe repült.

A lövések hangjából és a tüzekből arra lehetett következtetni, hogy a falu közepén több tucat fasiszta csoportosul. Dzsabarov harckocsija géppuskájának hosszú sorozataival ezek közül sokat arra kényszerített, hogy a földön fekvé maradjanak.

Dzsabarov harckocsijának fedezete alatt a 3. gárda harckocsizászlóalj az esőtől felázott mezőn harcrendben közelítette meg a falu nyugati és északnyugati szélét. A dandárparancsnok rakéta jelére támadásra indultak Doronkin zászlóaljának gyalogosai is. Előnyomulásukat a 2. gárda harckocsizászlóalj ágyúinak tüze támogatta.

December 7-én 19 órára a községet megtisztítottuk a fasisztáktól. A harckocsizók és a gyalogosok kijutottak a helység északi széléhez és a közeli magaslatokra.

Dzsabarov harckocsijának személyzetét, akik a harcban álhatalosságot és bátorságot tanúsítottak, a Vörös Csillag Érdemrenddel tüntették ki.

A 46. gárda harckocsidandár további előrenyomulását nagyban hátráltatta az üzemanyaghiány. A hadtáp alegységek az előzőkhöz hasonlóan lemaradtak a nagy „dugók” miatt az utakon.

December 7-én este a dandár előrevetett osztagot küldött ki, melynek állománya egy harckocsiszázad (parancsnoka Danyilcsenko gárdafőhadnagy), két géppisztolyos szakasz és két önálló motorkerékpáros felderítő volt. Ezeket az alegységeket Loza gárdafőhadnagy vezette. Az előrevetett osztag feladata a következő volt: ki kellett jutni Nagyoroszi körzetébe és átvágni az ipolyság—balassagyarmati vasútvonalat.

21 óra 30 perckor az előrevetett osztag megkezdte az előremozgást a kijelölt menetvonalon. Ellenállással nem találkozva határozott menettel közeledtünk Borsosberény felé. Elöl a motorkerékpárosok végezték a felderítést. A felderítő csoport parancsnoka, Zavjalov gárdaszakaszvezető hamarosan jelentést küldött: a bánki—rétsági útelágazásnál Rétság felől motorzajt hallottunk. Danyilcsenko harckocsijai növelték sebességüket, készen arra, hogy menetből lépjenek harcba.

Eltelt néhány perc. Az élbiztosító parancsnoka, Golubev gárdahadnagy rádión jelentette, hogy Borsosberénytől mintegy 2,5 kilométerre délre levő erdő szélén hat ellenséges gépkocsi van gyalogsággal. A pontos számukat azonban a sötétség miatt nem tudta megállapítani.

Ebben a helyzetben célszerűnek látszott, hogy az időt nem vesztegetve továbbtámadjunk, megakadályozva, hogy az ellenség kedvező terepszakaszon védelembe menjen át — és menetből foglaljuk el Borsosberényt. Most, amikor már az ellenség megerősített védelmét áttörtük, csak így lehetett cselekedni.

Alsójásztelek körzetébe kijutva Danyilcsenko gárdahadnagy harcokcsijai — menetalakzatban maradván — tüzzel és lánctalppal törtek az ellenségre. A németeket az éjszakai roham teljesen elképesztette. Számukra nem maradt más hátra, minthogy eldobálva a fegyvert és felszerelést az erdőbe fussanak.

Az ellenség által otthagytott hat gépkocsi, két löveg, három aknavető és néhány géppuska percek múlva már csak a vaskohónak való nyersanyag lett. A harcokcsizók takarékoskodtak a lőszerrel, hiszen elől harc várt rájuk.

Az észak felé vezető út szabad lett. Az előrevetett osztag az egyes elleneséges csoportok végleges megsemmisítésével nem bajlódva megindult ismét előre és Borsosberényt menetből elfoglaltuk. A községben sem vesztegetve az időt, a harcokcsik — fedélzetükön a deszantosokkal — a vasútállomás felé törtek. Csak az nyugtalanított, hogy a harcokcsikban kevés üzemanyag maradt. A dandártól utánpótlást várni értelmetlenség lett volna, hiszen neki is csak üres hordói voltak. Így tehát minden elfoglalt körzetben üzemanyag után kutattunk.

Nehéz visszaadni azt a határtalan örömet, amely ilyen helyzetben az előrevetett osztagot érte. Az állomáson, a községtől északra 400 hordó Dieselolajat találtunk.¹⁴ Ezt lehetővé tette, hogy olyan körülmények között folytassuk tovább a harcot, amikor a szétvert és demoralizált ellenség nem volt már képes komolyabb ellenállásra. Egy szóval, olyan értékes rejtett kincset találtunk, amelyről csak álmodni lehetett. És ment az örömteli jelenítés a dandárhoz is!

A felderítők ebben az időben már Nagyoroszi előteréhez közeledtek. Jelentették, hogy ezt a fontos helységet az ellenség csak csekély erővel védi. Sietni kellett. A harcokcsik feltöltése időt — kb. egy óra hosszat követelt. Ezt ebben a helyzetben nem lehetett megengedni. Az idővel való gazdálkodás érdekében azt tettük, hogy minden harcokcsira gyorsan felraktunk egy hordó olajat és azonnal előre — Nagyoroszi felé. Azt azért nem sajnáltuk, hogy a drága zsákmány őrzésére két harcokcsit és tíz katonát hátrahagyjunk.

A felderítő csoport elérte Nagyoroszi déli szélét. Miután a parancsnok, Zavjalov gárdaszakaszvezető észrevette, hogy a szélső házban az ellenség géppuskafészeket rendezett be, elhatározta, hogy megsemmisíti. Néhány embert hátrahagyott, hogy tevékenységét biztosítsák. Majd a házat megkerülve a géppuskafészekre gránátot dobott. Nyomban utána betört a házba és hat németet fogságba ejtett.

Az alárendeltek mesteri vezetéséért és személyes bátorságáért a Vörös Csillag Érdemrenddel tüntették ki.

Az előrevetett osztag 23 órakor érte el Nagyoroszi déli szélét. A rohamot azonban meg kellett kezdeni. Danyilcsenko századának hat harcokcsijából azonban négy az úton maradt. Elfogyott az üzemanyaguk. Az egyik közvetlenül a falu előtt, a másik pedig alighogy az útról letért, néhány száz méterre az egyik utcában állt meg. Kb. 15—20 perc kellett, hogy a tartályokat feltölthessük a magunkkal hozott hordókból. Más nem maradt hátra, minthogy megpróbálni elfoglalni a községet csupán gyalogsággal, a még

¹⁴ Sz. HM. Arch. f. 9, g. g. hdt., o. 274873, 1. 192.

mindig mozdulatlan harcokcsik sötétben kissé pontatlan tűztámogatásával. A parancsnok mit tehetett volna mást?

A géppisztolyosok sietve, a felderítőkkal együtt rohamra indultak. A harcokcsik együttműködését azonban nélkülözniük kellett. De azért, hogy a „harcmezők királynőjének” az ellenséggel vívott harcát megkönnyítsük, az a két harcokcsi, mely legközelebb állt a németekhez, ágyú- és gépfegyver tüzet nyitott. A harcokcsizók jól tudták, hogy ez csupán morális támogatás, amely az ellenségben nem sok kárt tesz.

Néhány perc múlva az ellenség is megértette a kialakult helyzetet. Ezért az ellenállás egyre erősebb lett. A németek a falu középső házaitól és a templomtól hevesen tüzeltek. A torkolattűzekből és nyomjelzős lövedékek útjából látni lehetett, hogy gyalogságunk előremozgása megállt. A siker biztosítása érdekében nagyon kellett volna legalább két-három harcokcsi. Ez azonban, sajnos, lehetetlen volt.

Mennyi bonyolult helyzetben segített már a józan katonai észjárás? Most is támogatásukra sietett. Verbovoj és Danykin gárdahadnagyok — harcokcsiparancsnokok — megértve, hogy a gyalogság egymagában nem tud mit kezdeni Nagyorosziban, elhatározták, hogy csupán néhány vödör üzemanyagot töltenek a tartályba és aztán előre a gyalogság támogatására. S valóban, e megoldás révén hamarosan kivertük a fasisztákat a község nyugati és északi szélének házaiból is.

A december 7-i harcokban a 46. gárda harcokcsidandár az ellenségnek jelentős veszteséget okozott. Megsemmisített egy zászlóaljnyi gyalogságot, 17 gépkocsit, 7 különböző úrméretű löveget és egy harcokcsit. Foglyul ejtett 75 katonát és tisztet, zsákmányolt 8 ágyút, 20 gépkocsit, 45 géppuskát, egy vontatót és 97 katonai felszereléssel megrakott vagont. A két üzemanyagraktár (az egyik Nagyorosziban), amelyet elfoglaltunk, megszüntette a dandár Diesel-üzemanyagban mutatkozó hiányát.

E harcokban elvesztettünk két harcokcsit, amelyek aknán robbantak fel, elégett két gépkocsink és megsebesült öt emberünk.¹⁵

A hadtest baloldali menetvonalán — Nézsából kiindulva — a 18. és 31. gárda gépesített dandárok támadtak. Alegységeink gyorsan törtek előre és menetből elfoglalták Keszeget, Ósagárdot, Nőtincset és Tolmácsot. A 18. gárda gépesített dandár Tolmácsot felszabadítva előrevetett osztaggal elfoglalta Diósjenőt, Nógrádot, átvágva ezzel a budapest—balassagyarmati vasútvonalat. Harcbiztosító járőrt küldött ki Jásztelekre.¹⁶

A 18. gárda gépkocsizó dandár sikerei egy csapásra biztosították a 83. harcokcsiezrednek — amely az úton keletkezett „dugóban” elakadt —, hogy utólérje saját gyalogságát.

Diósjenő és Nógrád körzetében az ellenség erős ellenállást tanúsított, sőt nemegyszer ellenlökéseket hajtott végre. A 18. gárda gépesített dandár visszaverve ezeket az ellenlökéseket szilárdan tartotta az elfoglalt terepszakaszt.

A 31. gárda gépesített dandár harcokcsikkal és gyalogsággal 7-én este elérte Rétságot, s erős harcfelderítést végzett Borsosberény és Bánk felé. Az volt a helyzet, hogy az ellenség a Terecske körzetéből aktív tevékenységbe kezdett Bánk irányában, veszélyeztetve ezzel az előretörő csapatok hadtápkörzetét. A 31. gárda gépesített dandár Rétságon zsákmányolt 14 használatos harcokcsit és rohamlöveget. Ebben a városban volt ugyanis a németek egyik harcokcsi kiképző iskolája.

¹⁵ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 365735, l. 141.

¹⁶ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 274873, l. 190.

A hadtestparancsnok tartaléka a 30. gárda gépesített dandár ebben az időben beérkezett Galgagutára.

A 6. gárda harcokcsihadtestének támadási sávjában december 7-én a helyzet a következőképpen alakult:

A 22. gárda harcokcsidandár továbbfejlesztve sikerét a Csóvár—Penc—Keszeg—Ósagárd—Nőtincs menetvonalon 4 órakor a 18. gárda gépesített dandárral együttműködve elfoglalta Tolmácsot és előrevetett osztagot (egy harcokcsiszázatot géppisztolyos deszanttal) küldött ki Diósjenő déli széléhez.

A 21. gárda gépesített dandár a 22. gárda gépesített dandár mögött támadott, állandóan készen állt arra, hogy az elért sikert továbbfejlessze. Kiérve a nőtincsi elágazáshoz élelegysége egy csapdába ütközött (három páncélelhárító löveg és egy századnyi gyalogság). A 2. gárda harcokcsiszázólalj rövid harc után felszámolta az ellenséges csapdát, menetből elfoglalta Szendehelyt és Katalinpusztát. A dandár többi részei Tolmács felé fordultak.

December 7-én 4 óra 30 perckor a hadtest parancsnoka a 22. és 21. gárda harcokcsidandároknak parancsot adott, hogy kezdjék meg a támadásukat déli irányba.¹⁷ Ugyanakkor a 21. gárda harcokcsidandár 2. gárda harcokcsiszázólalja Katalinpuszta vonalában a Duna felé szorítva az ellenséget átvágta a Vácraól északnyugat felé haladó műutat. 18 órára a 21. és 22. gárda harcokcsidandárok főerői megkezdtek az előkészületeket a Vác elleni támadásra.

A 6. gárda gépesített lövészdandár 7-én 10 óra 30 perckor Csóvár délnyugati részénél összpontosult. A lószertánpótlás beérkezése után a dandár 16 órakor bevonult Pencre, majd a 3. gépesített lövészsázólaljával 19 órakor védelembe ment át, a község délnyugati részénél lezárva ezzel a Rád felé vezető műutat.

A 20. gárda harcokcsidandár Penc körzetébe való beérkezése után kapta a parancsot, hogy támadjon tovább Rád irányába.

Az 5. gárda harcokcsihadtest a Csóvár—Penc—Vác körzetében lezajlott harcok eredményeképpen megsemmisítette az ellenség 42 lövegét, 12 rohamlövegét, 85 gépkocsiját, 8 harcokcsiját, 10 motorkerékpárját, valamint több felszereléssel megrakott járművét. A vác-nógrádverőcei vasútvonalon kiölttek a németek egyik páncélvonatát.

A fentiekén kívül a hadtest csapatai zsákmányoltak 6 használható harcokcsit, 34 löveget, több mint száz vontatót, gépkocsikat, 5 motorkerékpárt. Megsemmisítették az ellenség 450 katonáját és tisztjét és 130 főt foglyul ejtettek. A hadtest elvesztett 10 harcokcsit, további 8 db megsérült. Elesett 19 fő és megsebesült 39 katona és tiszt.¹⁸

A 6. gárda harcokcsihadtest parancsnokától az 5. gárda harcokcsihadtest a továbbiakban azt a feladatot kapta: foglalja el Vácot és akadályozza meg, hogy az ellenség Budapest körzetéből északi irányba visszavonulhasson. A hadtest egységei megkezdtek e feladat végrehajtását. Az időjárás borús volt, az utak pedig nehezen járhatók.

Az 5. gárda harcokcsihadtest dandárai 8-a és 11-e között átlépték Nógrád megye határát, megkezdtek a harcot Vác, Sződliget, Alsógöd elfoglalásáért.

¹⁷ Szu. HM. Arch. f. 5. g. hk. hdt., o. 75111, l. 228.

¹⁸ Szu. HM. Arch. f. 5. g. hk. hdt., o. 75111, l. 229.

December 8

A 46. gárda harckocsidandár egész napon át Bánkon tartózkodott, ahol a gépek üzemanyaggal való feltöltése, valamint a technika átvizsgálása folyt. 9 óra 40 perckor a 14. gárda motorkerékpáros zászlóalj elfoglalta Nógrádkövesdet, amelyet az ellenség egy szakasznyi gyalogsággal és két harckocsival védett.

Az ellenség a 8. gyalogos és a 18. páncélos hadosztályainak részeivel a nap folyamán ellenlökést hajtott végre Bánk északkelet körzetéből. Légierjeje szakadatlan felderítést végzett a hadtest körzetében és utánpótlási vonalainkon három ízben bombázta hadtestünk harcrendjét.

A 46. gárda harckocsidandár 13 óra 30 perckor visszaverte az ellenséges ellenlökést, amelyet egy zászlóaljnyi erő négy rohamlöveg támogatásával indított. Párcélelhárító lövegeink — amelyek gyalogságunk harcrendjében voltak — az egyik rohamlövet kilőtték, mire a többi elmenekült.

A sötétség beálltával a dandár alegységei megkezdték az előrenyomulást észak felé.

Az alegységek 8-án elérték Nagyoroszit, ahol védelembe mentek át. A 9. gárda gépesített hadtest további előrevetése a hadtáp, a harckocsik gondos átvizsgálása és feltöltése, páncélozott csapatszállító járművek és gépkocsik nélkül lehetetlen volt. Ezért a csapatok 8-án és 9-én az elfoglalt körzetben tartózkodtak.

December 8-án a 30. gárda gépesített dandár Galgagutáról kiindulva Rét-ság körzetébe érkezett.

December 9

A 9. gárda gépesített hadtest eddigi harcaiból, vagyis attól az időponttól, hogy Hatvantól északra harcba lépett, néhány következtetést vonhattunk le. December 5-től kezdve a hadtest áttörte az ellenség védelmének egész harcászati mélységét és kijutott a hadműveleti mélységbe. A dandárok kemény harc árán mintegy 70—100 kilométert tettek meg igen nehéz, erdős-hegyes terepen, lényegében egy útvonalon. Az eléje tűzött feladatot a hadtest eredményesen teljesítette.

December 9-én hazánk fővárosa, Moszkva tisztelgett a szovjet csapatok — köztük a 6. gárda harckocsihadsereg csapatainak — győzelmei előtt. Szülőföldünk köszönete még jobban lelkesítette harcosainkat az újabb sikerek kiharcolására.

9-én 12 órakor a 31. gárda gépesített dandár újabb feladatot kapott: foglalja el Drégelypalánkot, a 30. gárda gépesített dandár pedig támadjon Tereske—Északvadkert irányába.

A 30. gárda gépesített dandár feladatát teljesítve elfoglalta Tereskét, majd kiverte a németeket Északvadkertről is. Ezzel biztosította hadtestünk jobb-szárnyát.

A 31. gárda gépesített dandár is sikeres harcot folytatott Drégelypalánkert. Ez a jelentős község a „vaskapu” küszöbén helyezkedik el, amely utat nyit Magyarország északnyugati részéhez és Csehszlovákiába. A hadtest felderítői jelentették, hogy az ellenség Drégelypalánkon harckocsikat és gyalogos erőket vont össze.¹⁹

A dandárparancsnok, Szeleznyev gárdaezredes úgy döntött, hogy a falut éjszakai rohammal foglalja el, felhasználva a meglepés eszközt.

¹⁹ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 274873, 1. 192—193.

A dandár gyalogos alegységeit még nappal Patak község irányába előre küldte azzal a feladattal, hogy szükség esetén keletről mérjen csapást Drégelypalánkra.

A 85. gárda harcokcsiezred állománya (parancsnoka Bjelov gárdaalezredes) figyelmesen készült az éjszakai harca.

A harcokcsik a sötétség leple alatt elindultak. Drégelypalánk még viszonylag messze volt az arcvonaltól. A németek tehát semmiképpen nem számítottak ott csapataink megjelenésére.

Bjelov alezredes alegységei és a 3. gépkocsizó lövészszázlój váratlanul, leoltott lámpákkal érkeztek meg Drégelypalánk elé és abban a pillanatban erős tűzcsapást mértek a községre. A fasiszták harcokcsijaikhoz és lövegeikhez futottak, hogy visszaverjék a rohamot. Ebben a pillanatban jobbról is tűzzápor fogadta őket. Ez a 31. gárda gépesített dandár 1. és 2. gépkocsizó lövészszázlójának támadásának kezdetét jelentette. Az ellenséges harcokcsizók: gyalogosok és tüzekek harci technikájukat elhagyva futásban kerestek menedéket.

A következő napon számolták össze a zsákmányt, ami a következő volt: 13 harcokcsi és rohamlöveg, amelyek közül 8 teljesen használható és harc-kész állapotban volt.²⁰ Négyet közülük a mieink azonnal kezelésbe vettek és tüzet nyitottak belőlük a németekre. A többi harcokcsira sajnos nem futotta állományunkból.

Drégelypalánk elfoglalásával a 9. gárda gépesített hadtest kijutott a magyar—csehszlovák határra.

December 10 és 11

Ezeken a napokon a harcokcsizók pihentek: karbantartást végeztünk és kiegészítettük lőszer- és üzemanyag-készletünket. 10-én a dandár újabb feladatot kapott: foglalja el Ipolyságot. Az ellenség a „Divlivanger” különleges dandáralegységeivel, a 24. páncélos hadosztály, a 2. magyar harcokcsihadosztály, a 2. magyar gyalogos hadosztály egységeivel, valamint a 357. gyalogos és 18. SS páncélos hadosztályok megmaradt részeivel az Ipoly folyó mögött, Ipolyszék—Ipolybalog—Ipolyhidvég, majd tovább nyugatra Ipolyság vonalában rendezkedtek be védelemre.

Az Ipoly bal partján az ellenség még megszállva tartotta Hont és Homok községeket, amelyek Ipolyság közvetlen előterét jelentették. Ez a város két hegy között helyezkedik el, természetes kapuja a csehszlovák síkságnak. Ez a tény arra mutatott, hogy csapatainknak az elkövetkező napokban kemény harcokat kell majd vívniuk e városért. Ezt figyelembe véve a parancsnok néhány nap pihenőt rendelt el, hogy lehetőség legyen a csapatok minden oldalú felkészítésére. Egyébként szerfölött nehéz harcok előtt álltunk.

Az ellenség Honton harcokcsikat és rohamlövegeket, Ipolyságon és Tesmagon pedig egy osztálynyi tüzérséget és három aknavető üteget helyezett el. A terep ebben az irányban nem kínált könnyű győzelmet csapatainknak, ellenkezőleg, az ellenséget szolgálta, annak védelmi harcát segítette.

A 9. gárda gépesített hadtest parancsnokának elhatározása alapján a 18. gárda gépesített dandárnak át kellett kelnie az Ipoly bal partjára, majd a támadást kifejleszteni Ipolyhidvég—Ipolynyék irányába, ahonnan szárny-csapást kellett mérnie Ipolyságra.

Az Ipoly déli partja mentén baloldali irányban az első lépcsőben a 46.

²⁰ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 274873, l. 194.

gárda harcokcsidandár támadott, mögötte a 31. gárda gépesített dandár haladt. A 30. gárda gépesített dandár a hadtestparancsnok tartalékát képezte.

December 10-én 14 órára e feladatok a végrehajtás stádiumába jutottak.

A támadás 10-én 18 órakor kezdődött és megszakítás nélkül folyt három napon keresztül. 10-én éjjel és 11-én egész nap a 46. gárda harcokcsidandár és a 31. gárda gépesített dandár gyalogsága elkeseredetten harcolt Hont községért. A falut nem sikerült menetből elfoglalni, mivel az utat az ellenség elaknásította, s a községben is erős ellenséges gyalogos erők voltak tüzerésséggel megerősítve. Az aknamezón felrobbant két harcokcsink, ezenkívül az ellenséges tüzeresség, amely az utat állandóan tűz alatt tartotta, újabb hármatot tett harc képtelenné. Meg kellett várni a műszakiakat.

Az Ipoly szűk völgyében a harcokcsik számára nem volt semmiféle manőverezési lehetőség. Kénytelenek voltak a dombok és a vasúti töltés oltalma alatt maradni és a tüzerésséggel együtt tűzharcot vívni az ellenséggel. De megérkeztek a műszakiak, s bár jelentős veszteséget szenvedtek, mégis sikerült rövid idő alatt eltávolítaniuk a harcokcsi és gyalogsági aknákat, biztosítva ezzel a dandár alegységeinek támadását. A harcokcsik és a géppisztolyosok a műszakiak által nyitott átjárókon Hont keleti része felé törtek előre. A mindkét oldalon folyó erős, szüntelen lövöldözések tüzetől úgy tűnt, mintha nem is este lett volna. Néhány ház is égett. A harc feszültsége minden percben fokozódott. Az ellenség minden áron meg akarta tartani ezt a védelmi vonalat, a 46. gárda harcokcsidandár harcosai viszont elhatározták, hogy szétzúzzák a fasisztákat és kitörnek Ipolyság—Homok körzetébe. A „vaskaput” ki kellett nyitni.

Hont községért folyó harc idején a katonák a tömeges hősiesség, elszántság és állhatatosság példáit mutatták. Ime néhány példa csupán a sok száz közül:

— a „Katyusa” gárda aknavető osztály (parancsnoka Kukuskin gárdaörnagy, most ezredes), rádión azt a parancsot kapta, hogy mérjen tűzcsapást a Hont községben levő ellenségre. Az utasítást azonnal továbbította az alárendeltek felé. Alig telt el 5—7 perc, a rakéta kilövő állványok már tűzkész állapotban voltak. A „Katyusák” pontos tüzet zúdítottak az ellenségre, melynek hatása igen nagy volt. A harcokcsizók és gyalogosok kihasználva a hitleristák veszteségét és megzavarodottságát néhány jelentős ellenállási fészket küzdöttek le a község déli és északi részén. Ez lehetővé tette Hornok község felé a gyorsabb előrehaladást;

— Kibarjov gárdahadnagy harcokcsiszakasza a Drégelypalánk—Hont közötti úttól északra rohamozta az ellenséget. A vasúti töltés oltalma alatt harcokcsijai lassan haladtak előre, arra törekedve, hogy jobbról kerüljék meg a németeket. A fasiszták azonban szinte légmentesen lezárták az Ipoly és a hegy közötti keskeny szakaszt. Minden méterért keményen kellett harcolni. Kibarjov harcokcsija egyedül küzdött az ellenség két páncélelhárító lövegével. Az egyiket megsemmisítette, a másik viszont az ő kocsiját találta el, amely kigyulladt. Kibarjov személyes bátorságával magával ragadta a személyzet többi tagját és a tüzet eloltották. A harcokcsi azonban nem tudott továbbmenni, de azért lövegével újra tűz alá vette a németeket. A hős harcokcsizók még ezután is megsemmisítettek egy páncélelhárító löveget, 4 állványos géppuskát, valamint 12 ellenséges katonát és tisztet. Néhány nap múlva a Vörös Csillag Érdemrend díszítette a kiváló harcokcsizó mellét;

— Korablin gárdaörmester a támadás során eloltotta égő harcokcsiját és folytatta a harcot. Az acél kolosszus lánctalpaival eltaposott egy nehézlöveget

a község déli részénél, két géppuskát, majd nyolc katonát. A már korábban kapott Bátorságért Érdemérem mellé most a Vörös Csillag Érdemrendet tűzték a mellére;

— a Hont községért lefolyt harcokban tanúsított hősiességükért és bátorságukért a hadtest parancsnoka Galocskin, Szafonov, Szergejev, Hohlov gárdaőrmeistereknél (harckocsivezetők), Romaskin gárdaőrmesternek (lövegparancsnok), valamint Samszijejev egészségügyi őrmesternek a Dicsőség Érdemrend III. fokozatát adományozta;

— Hont község felszabadtatásáért folyó harcokban részt vettek szovjet katonanők is. Így pl. Ljubov Dzjuba egészségügyi páncélozott csapat szállító járművén állandóan a harckocsik harcrendjében mozgott, s önfeláldozóan nyújtott segítséget a sebesülteknek. A harc folyamán a 46. gárda harckocsidandár katonái közül 12 harckocsizó és 6 géppisztolyos sebesültet hozott ki a harcmezőről. Tevékenységét a Bátorság Érdeméremmel jutalmazták.

Hála a harckocsik és a 31. gárda gépesített dandár gyalogsága kombinált támadásának, végül is sikerült az ellenség ellenállását megtörni Hont községben is.

A németek a harckocsik csapásai alatt nyugati irányba kezdtek visszavonulni, elaknásított utakat és felrobbantott hidakat hagyva maguk mögött. A műszakiak azonban hamar elhárították az akadályokat, s ennek köszönhető, hogy előnyomulás során nem sok időt vesztegettek. Hamarosan szabad lett Nógrád megye északnyugati részének utolsó része is. A harckocsizók győzelme útja tehát Nógrád megyének ezen a részén befejeződött.

A 2. gárda harckocsizászlóalj szorosan az ellenségre tapadva menetből elfoglalta Homok községet. A község nyugati részén a dandár átment védelembe, ugyanakkor felkészült a további támadásra. Ezt az tette szükségessé, hogy a német erők kihasználva a terep adta lehetőségeket elkeseredett ellenlökéseket hajtottak végre egy napon több esetben is. Az ellenlökést végrehajtó gyalogos erőket két-három harckocsi és 5–6 rohamlöveg támogatta. Ugyanakkor a német légierő december 11-én többször mért tömeges csapást harcrendünkre.

A Homok községnél vívott védelmi harcok során szemtanúja voltam a 338. légvédelmi tüzérezred egyik hőstettének. A légvédelmieknek 37 mm-es automata ágyújuk volt.

11-én délnél a harckocsiállásokat 8 ellenséges bombázó támadta. A pontos elhárító tűz eredményeképpen az egyik gépet lelőtték, a többiek pedig bombaterhüket főleg az Ipoly folyóba szórták és elrepültek. Nemsokára az ellenség Homok község déli részén levő erdőből újabb váratlan ellenlökést hajtott végre két gyalogos század erővel. Elkeseredett harc lángolt fel.

Néhány perc múlva megjelent a németek hat harckocsija Bernecebaráti körzetéből. Alegységünk a gyalogsággal vívott harc következtében nem tudott rájuk azonnal tüzet nyitni. Az ellenség ettől szárnyakat kapva gyorsan tört előre Homok nyugati szélé felé. A páncélosok már csak néhány száz méterre voltak állásainktól. És íme a légvédelmiak az acél szörnnyekkel tűz-párbajt kezdtek. Mint ismeretes, a légvédelmiak lövedékei között a páncélosok ellen vívandó harchoz rendszeresítve van páncéltörő gránát is. A pergőtűz a fasiszták harckocsijain táncolt. És olyan valamit láttam e pillanatban, amit azelőtt soha — s emlékezni is fogok rá, amíg élek. Alig telt el néhány másodperc, a légvédelmiak szétlőtték mind a hat német harckocsit. Ezek után érthető, hogy a lövegek kezelőit és parancsnokait — mind a tizenhatukat — olyan magas rendjelekkel tüntették ki, mint a Nagy Honvédő Háború Érdemrendje, a Dicsőség Érdemrend III. fokozata és a Vörös Csillag Érdemrend.

A 18. gárda gépesített dandár támadási sávjában december 10-én a helyzet a következőképpen alakult:

A dandár alegységei Drégelypalánkról Ipolyhidvég körzetébe érkeztek, hogy ott átkeljenek az Ipolyon. A községtől északra levő hidat a németek felrobbantották. A kiöntött folyócska szélessége így elérte a 300 métert is, ami komoly akadályt jelentett a támadó csapatoknak. A műszakiak az erős ellenséges tűzben hozzáfogtak átkelőhelyet építeni. Ennek befejezését megvárni azonban a dandárt értelmetlen idővesztéssel sújtotta volna. Ezért a dandárparancsnok, Ovcsarov gárdaalezredes úgy döntött, hogy elfoglalja e helytől mintegy 5 km-re feljebb levő Ipolyvece községet és ott szükség-eszközökkel átkel az északi partra.

E döntés alapján erejének egy részével a folyó déli partján haladva este elfoglalta Ipolyvecét és az ellenséges tűzben megkezdte az átkelést a vízi akadályon.

December 11-ről 12-re virradó éjjel a 18. gárda gépesített dandár két ponton kelt át a folyón Ipolyvecénél (két zászlóalj) és Ipolyhidvégnél (egy zászlóalj). Ipolyhidvég vonalában az átkelést 11-én 22 órakor kezdték meg. Ipolyvecénél az átkelést Kozirjov gárdahadnagy útege támogatta. Pontos tűzével megsemmisítette az ellenség három rohamlövegét, amely tűz alatt tartotta az átkelőhelyet. Ezenkívül a 83. gárda harcokszied helyből vezetett ágyú- és géppuskatűzzel biztosította a hídfő elfoglalását a túlsó parton.²¹

A 18. gárda gépesített dandár személyi állománya az átkelés ideje alatt nagy állhatatosságot és keménységet tanúsított az eléje tűzött cél teljesítéséért. A katonák és tisztek a hideg téli vízben gázolva vitték át a lövegeket, géppuskákat és aknavetőket.

A 18. gárda gépesített dandár csehszlovák földre érve támadási irányát azonnal Ipolyság felé fordította. A dandár megjelenése ebben a körzetben megkönnyítette a 31. gépesített és a 46. harcoksidandárok átkelését a folyón Ipolyságtól délre.

December 12-én reggel a harc már Csehszlovákia területén folyt.

Az 5. gárda harcoksihadtest — végrehajtva feladatát Vác körzetében — 11-én 20 óra 30 perckor azt a parancsot kapta, hogy még az éj folyamán csoportosítsa át erőit Érsekvadkert—Nagyoroszi körzetébe és készüljön fel északi irányban végrehajtandó harctevékenységre. December 12-én a hadtest dandárai Patak—Nagyoroszi—Borsosberény—Érsekvadkert körzetében állomásoztak.

Plijev altábornagy lovas-gépesített csoportjának harctevékenysége²² **1944. december 8—15. között**

Plijev tábornok lovas-gépesített hadtestét Szirák körzetében vonták be a harcba. A csoport fő erőinek élén a 4. gárda gépesített hadtest tevékenykedett (parancsnoka Zsdanov altábornagy volt, aki később a Szovjetunió Hőse és Jugoszlávia Népi Hőse lett).

E hadtest 14. gárda gépesített dandára december 7-én 15 órakor kemény harcban elfoglalta Bér községet és folytatta gyors előretörését Becske irányába. Ebben az időben a 36. harcoksi- és a 15. gárdadandárok (amelyek Szirák—Vanyarc és Bercel menetvonalon törtek előre) Becskénél léptek az ellenséggel harcrintkezésbe. A beérkező 14. gárda gépesített dandár dél-

²¹ Szu. HM. Arch. f. 9. g. g. hdt., o. 274873, l. 197.

²² Szu. HM. Arch. f. 240 (4. g. g. hdt.), o. 2799, l. 170—219.

nyugatról mért csapást a községre. A Becskén szétvert ellenség elvesztette hat harckocsiját, két rohamlövegét, két lövegét és mintegy ötven katonáját és tisztségét.

Becske elfoglalása után a hadtest csapatai gyorsan haladtak előre, miközben az ellenség jelentéktelen erőit szétverték.

December 8-án 21 órakor a 36. gárda harckocsidandár menetből elfoglalta Szügy községet és 22 órára előrevetett osztagával megkezdte a harcot Balassagyarmat déli részének előterében. Az a két kísérlet, hogy ezt a jelentős várost menetből foglalják el, nem járt sikerrel. Az ellenség hevenyészett védelmet épített ki a város körül, s a helyőrség állományát 20 harckocsival és rohamlöveggel erősítette meg. A város előterében aknamezőket létesített. Mindezek már a harc kezdetén komoly nehézségeket állítottak a támadók elé.

I. A. Pljjev altábornagy, a lovas-gépesített csoport parancsnoka

Az éjszaka folyamán a hadtestparancsnokság előrevonta tüzérségét s a város ellen határozott rohamot készített elő. 9-én 05 órakor rövid, de hatalmas tűzcsapás után a 4. gárda gépesített hadtest dandárai a 4. gárda lovas-hadtesttel rohamra indultak és 6 órára megfeszített harc eredményeként teljesen elfoglalták a várost. Az ellenség az Ipoly hídat felrobbantva a folyó északi partjánál levő magaslatokon ásta be magát.

A Balassagyarmatért folyó harc idején a németek jelentős veszteségeket szenvedtek. Megsemmisült 11 harckocsijuk (ebből hét „Királytigris” volt), két rohamlövegük, 11 aknavetőjük és három lőszerraktáruk. A fent említett harckocsik közül kettőt a 2. gárda harckocsizászlóalj lőtt ki, ami annak volt köszönhető, hogy Brljugov gárdaszázados művészien vezette alegysége harcát.

Balassagyarmat elfoglalása után a hadtest védelembe ment át: a 14. gárda gépesített dandár a város déli, a 15. gárda gépesített dandár az északi, a 36. gárda harckocsidandár pedig a nyugati részén.

December 9-én a 4. gárda gépesített hadtest új feladatot kapott. Szécsény irányába kellett támadnia. Feladata az volt, hogy az elfoglalt helyzetéből kiindulva Hügyag—Pöstyénpuszta—Ludány—Nógrádszakál—Vilke általános iránnyal támadjon Losonc (Lučenec) körzetéig. Petőpuszta—Pöstyénpuszta körzetéből mérjen csapást Szécsényre és a 6. gárdahadtesttel együttműködve foglalja el a várost. Ennek befejezése után december 10-én jusson ki Losonc körzetébe és foglalja el.

A hadtest parancsnoka úgy határozott, hogy a dandárokat egy menetvonalon viszi előre, élén a harcocsidandárral és a gépesített dandárok harcokocsiezredeivel. Balassagyarmat védelmére a 14. gárda gépesített dandár 2. gépesített lövészszázlóját hagyja vissza.

A csapatok a következő feladatot kapták:

— az előrevetett osztag — amelyet a 14. gárda gépesített dandár egy megerősített gépkocsizó lövészszázlójával képezett — (parancsnoka Romanov gárdaszázados) foglalja el a Szécsényhalászitól 500 m-re levő útkereszteződést és biztosítsa a hadtest tevékenységét északról. Szécsény elfoglalása után folytassa tovább előnyomulását Nógrádszakál irányába és 10-én 19 órára foglalja el Losonc déli szélét;

— a 36. gárda harcocsidandár a gépesített dandárok harcokocsiezredeivel, megerősítve a légvédelmi tüzérezred alegységeivel és a műszaki zászlóaljjal az előrevetett osztag menetvonalán haladjon előre és 10-én hajnalban foglalja el Szécsény vasútállomását. A továbbiakban az előrevetett osztag mögött támadva, 10-én 19 órakor érje el Losonc déli szegélyét;

— a 15. gárda gépesített dandár azt a feladatot kapta, hogy a 36. gárda harcocsidandár mögött mozogjon előre és legyen készen arra, hogy jobbszárnyán fokozza a harcokocsik csapásmérő erejét. 10-én hajnalra érje el a vasútvonalat 500 m-re nyugatra a szécsényi vasútállomástól, és a futballpálya körzetéből rohamozza meg a várost. Elfoglalása után a 36. gárda harcocsidandár után mozogva 10-én estére érje el Losonc északkeleti szélét;

— a 14. gárda gépesített dandár a tüzérosztállyal és a műszaki századdal a 15. gárda gépesített dandár mögött haladjon előre és 10-én hajnalra érje el a Szécsénytől északkeletre 3 km-re levő útelágazást. Ebből a körzetből együttműködésben a 15. gépesített és 36. gárda harcocsidandárral foglalja el Szécsény délkeleti részét. A továbbiakban a 15. gárda gépesített dandárt követve állandóan legyen készen, hogy a 36. gárda harcocsidandár balszárnyát gépkocsizó lövészekkel és tüzérséggel támogassa a harcokocsik rohamát. 10-én este érje el Losonc északnyugati szélét;

— a tartalék — tüzér- és aknavető osztályok, valamint a 13. gárda gépesített dandár felderítő százada — kövesse a 14. gárda gépesített dandárt és legyen készen a harcokocsik és gyalogság rohamának támogatására.

A feladatoknak megfelelően a 4. gárda gépesített hadtest 10-én 2 órakor elindult Szécsény irányába. 9 órakor a 14. gárda gépesített dandár harcrendet vett fel és másfél kilométerre délről megközelítette Szécsénykovácsit, ahol északkeleti iránnyal megkapaszkodott.

Az ellenség a községet körülvevő magaslatokról erős tüzérségi tüzet lőtt. A 15. gárda gépesített dandár Szécsénytől mintegy 2,5 km-re nyugatra egy sor magaslatot elfoglalt. Az ellenség erős tüzérségi és géppuskatüze következtében a dandár lefeküdt és tovább nem tudott előrehaladni.

A 36. gárda harcocsidandár 10-én 8,30-kor szétverte az ellenség harcbiztosítását, amelynek állománya 5 harcocsi, 1 tüzérezred és 2 szakasznyi gyalogság volt. 9 óra 30 percre egy kilométerre közelítette meg Szécsényt

nyugatról. A dandár az ellenség szervezett tüzével találkozva kénytelen volt a további támadását beszüntetni és egyhelyben maradni.

A hadtest csapatai 10-én és 11-re virradó éjjel tűzpárbajt vívtak a fasisztákkal és felderítést végeztek védelmi rendszerében.

11-én 9 órakor a 14. gárda gépesített dandár második gépkocsizó lövész-zászlóalja elhagyva Balassagyarmatot 12 órakor Hugyagtól egy kilométerre délkeletre összpontosult.

Az ellenség megkísérelte, hogy a hadtest részeit visszavesse az elért terepszakasról. Ebből a célból 11-én 18 óra 30 perckor hatalmas tüzérségi tűz után egy zászlóalj gyalogsággal — amelyet 5 páncélos támogatott — ellenlökést hajtott végre a 14. gárda gépesített dandár első zászlóalja ellen. Nagyon megfeszített harc lángolt fel.

Az ellenlökés visszaverése idején Iszmailov géppuskás hihetetlen állhatatosságot tanúsított, az ellenség vonalának szárnyán géppuskájával előnyös állást foglalt és váratlan tüzzel 30 német katonát és tisztet semmisített meg. Az ellenlökés kifulladás és a németek visszavonultak kiindulási állásukba.

A 15. gárda gépesített dandár ebben az időben Szécsény délnyugati szélét rohamozta. Igaz, hogy sikert nem ért el tevékenységével, de segítette szomszédját az ellenlökés visszaverésében. A 36. gárda harcoksidandár a korábban elfoglalt terepszakaszon tartózkodott és folytatta a tűzpárbajt az ellenség védekező alegységeivel.

Mi az oka annak, hogy a 4. gárda gépesített hadtest, sőt Plijev tábornok lovas-gépesített csoportjának egésze nem tudta a támadást folytatni? Az volt a helyzet, hogy a 18. SS „Polizei” páncélos és a 46. gyalogos hadosztályt Szécsénybe összpontosították és a várost körülvevő magaslaton mintegy 12 tüzér- és aknavető üteget helyeztek el, sőt, még ezeken kívül mintegy 20 harcokcsit. Ez lehetővé tette, hogy az ellenség Szécsényt megerősített ellenállási fészekké építse ki. Az épületekben is különböző tűzfegyvereket helyeztek el.

Emellett a terep is a védelmi harcnak kedvezett. Az ellenség védelmi rendszeréből beláthatta a hadtest harcrendjének egész mélységét. Ennek tudható be, hogy csapataink minden átcsoportosítását ismerte. A Balassagyarmatról Szécsénybe vezető egyetlen utat teljes hosszúságában földi felderítéssel ellenőrizte és igen intenzív ágyú- és aknavető tűz alatt tartotta. A rajta való mozgás csak egyenként és csak az éjszakai órákban volt lehetséges.

A hadtest csapatainak az a kísérlete, hogy Szécsénybe menetből törjenek be, jónéhány kiegészített harcokcsiba és páncélozott csapatszállító járműbe került.

Ezek után nem volt más megoldás, mint, hogy a német védelem áttöréséhez megfelelő mennyiségű erőt és eszközt vonjanak össze. A csapatok szállítása és az új támadás megszervezése nagy nehézségekbe ütközött, ami az utak járhatatlanságával és az útnélküliséggel függött össze. Elegendő talán arra rámutatni, hogy a tüzérséget nem egyszer 2—3 kilométeren át kézzel kellett vontatni. A hitleristák természetesen saját érdekében folytatták védelmük megerősítését és újabb tüzér- és aknavető alegységeket küldtek a városba — feltöltve első lépcsőjüket hadtáp alegységeik és intézményeik rovására.

December 12-én éjszaka a hadtest tüzérségét nyitott tüzelőállásokba vontatták. A gépkocsizó lövész-zászlóaljakban két-két rohamcsoportot hoztak létre. Ezek állománya egy lövészszakasz, két golyószóró, két 82 mm-es aknavető, egy ágyú és egy műszaki szakasz volt.

December 12-én 10 órakor rövid tüzérségi előkészítés után a 4. gárda gépesített hadtest — szoros együttműködésben a 4. és 6. gárda lovashadtesttel —

általános rohamot kezdett Szécsény ellen. Már két órája folyt az elkeseredett küzdelem, a támadó csapatok azonban képtelenek voltak előrejutni. Az ellenséges repülőgépek néhányszor kemény bombacsapást mértek rájuk.

Szécsény kemény diónak bizonyult csapataink számára. A fasiszták nemcsak megtartották előzőleg elfoglalt állásaikat, hanem 13-án éjjel 5 esetben ellenlökést is hajtottak végre a hadtest dandárai ellen.

A 13-i harcaink szintén eredménytelenül végződtek. A hitleristáknak világos nappal sikerült a városba szállítaniuk még hat tüzérsztyályt, s így azok száma már 18-ra emelkedett. Ezt követően a németek már egyetlen megjelenő katonára is ágyúval lőttek.

15-én reggel a hadtest csapatai újra rohamra indultak és az elkeseredett küzdelem egész nap folyt. Leküzdve az ellenség makacs ellenállását és visszaverve néhány ellenlökését, a támadóknak sikerült előbbre jutniuk. 16 órára a következő terepszakaszokat érték el: a 14. gárda gépesített dandár 900 méterre közelítette meg a várost nyugatról, a 15. gárda gépesített dandárnak a város délnyugati szélén sikerült mintegy 15 házat elfoglalni; mögötte helyezkedett el a 36. gárda harcokocsidandár.

Az ellenséget azonban ilyen kis eredményekkel nem lehetett megtörni. 15-én 17 órakor ismét (és már ki tudja hányadszor) ellenlökést hajtott végre — gyalogság, harcokocsik és páncélozott csapatszállító járművek felhasználásával — a 14. és 15. gárda gépesített dandárok ellen. Az öldöklő küzdelemben az ellenség ellenlökéseit visszavertük, amely jelentős veszteségeket szenvedett.

Az ellenlökés elhárítása idején az 1. gárda gépkocsizó lövészszázalójnál különösen kitűntette magát Snojanov gárdaörrmester és Abdulajev harcos, akik elsőként törtek be a németek lövészárkaiba és a kézitűsében több ellenséges katonát megöltek, hatot pedig foglyul ejtettek. Az adódó helyzetet kihasználva a két katona az ellenségtől egy géppuskát és négy golyószórót zsákmányolt, azokat volt gazdáik felé irányították és az egyiktől a másikhoz futva gyilkos tüzet zúdítottak a német gyalogságra.

Az elhárító harcok alatt megsebesült Szergejev gárdahadnagy, szakaszparancsnok. Inojadov gárdaörrmester saját kezdeményezésére átvette a parancsnokságot és az ellenség három ellenlökésének visszaverését irányította. A két gárdistát a fasiszták ellen vívott harcban tanúsított hősiességükért és leleményességükért a Nagy Honvédő Háború Érdemrendje II. fokozatával tüntették ki.

A 15-i megfeszített harcok eredményeként a 15. gárda gépesített dandár (a védekezők főcsapásai ellenük irányultak) kénytelen volt a város délnyugati részén korábban elfoglalt házakból visszahúzódni.

December 16-án folytatódott az ellenséggel vívott küzdelem. A 2. Ukrán Front parancsnoka értékelve a Szécsény körül kialakult bonyolult helyzetet parancsot adott, hogy Plijev tábornok lovas-gépesített csoportját vonják ki az arcvonalból, s állásait az 53. hadsereg csapatai vegyék át. Plijev tábornok lovas-gépesített csoportját ezután Ipolyszög—Kóvár—Drégelypalánk körzetébe irányították, ahová 20-án este érkezett meg.

A 2. Ukrán Front balszárnyának csapatai (a 27. hadsereg — parancsnoka Trofimenko altábornagy — és az 53. hadsereg) december 12—17 között folytatták a támadást. A 27. hadsereg elérte Tornaalja—Ozd—Sirok vonalát.

Az 53. hadsereg²³ elérte a Mátra déli nyúlványait, Mátraverebély—Nóg-

²³ Az 53. hadsereg azt a feladatot kapta, hogy arcvonalának balszárnyán kis szélességben törje át az ellenség védeimét, kerülje meg a Mátra hegységet nyugatról, mérjen csapást Szarvasgede—Kutasó—Szécsény irányában és 1944. december 7-én estére foglalja el Lapujtó—Balassagyarmat terepszakaszt.

rádmegyér—Szécsény vonalát, majd attól tovább az Ipoly déli partját Balassagyarmatig.

Abban az időszakban, amikor a 6. gárda harckocsihadsereg Ipolyság körzetében és tőle északra harcolt, a 27. és 53. hadseregek — leküzdve az ellenség 8. hadserege magasabbegységeinek ellenállását Nógrád megye keleti részében — december 31-ére elérték Rimaszombat—Losonc—Litke—Nógrád—Szécsény vonalát. Így tehát e két összefegyvernemi hadsereg aktív harctevékenységgel december végére mintegy 50 km-t nyomult előre nyugatra, miközben felszámolta az ellenség ún. mátrai kiszögellését Salgótarján-tól délre. Ezzel a német fasisztákat teljesen kiverték a megye északkeleti részéből. Salgótarján felszabadításában az 53. hadsereg magasabbegységei vettek részt.

**A 27. hadsereg balszárny csapatainak és az 53. hadsereg harctevékenysége
Nógrád megye északkeleti és keleti részén. 1944 december**

Általános helyzet és a csapatok feladatai:

A megye keleti és északkeleti részén december hónapban lefolyt harcokban a 27. hadsereg állományából a következő magasabbegységek vettek részt. A 3. gárda légideszant-hadosztály (parancsnoka Konyev vezérőrnagy), a 35. gárda lövészhadtest (parancsnoka Gorjacsev altábornagy) és a 4. román hadtest 2. hegyi lövészadosztálya, amely a 27. és 53. hadseregek hadműveleti alárendeltségébe tartozott.

A 3. gárda légideszant-hadosztály és a 2. román hegyi lövészadosztály nyugati irányba fejlesztve ki a támadást december 22-re elérte Varaszo—Pétervására vonalát és közeledett Nógrád megye keleti határához.

Sz. G. Trofimenko vezérezredes, a 27. hadsereg parancsnoka

December 22-én 21 órakor a 27. hadsereg parancsnoka a következő feladatokat állította a csapatok elé: a 35. gárda lövészhadtest szervezze meg a 3. gárda légideszant-hadosztály további előrehaladását azzal a céllal, hogy 23-án estére elérje Farkasházapuszta (Bárnától 3 km-re északra)—Perespuszta (Bárnától délre 2 km) vonalát.

A 2. román hegyi lövészadosztály 23-án estére Belezsérpuszta—Cered terepszakaszt érje el.²⁴

Az összes magasabbegységeknek 23-án éjjel folytatni kellett a támadásukat — fokozott felderítést folytatva a megadott irányban.

A 27. hadsereg magasabbegységei teljesítve az eléjük tűzött feladatot sikeresen haladtak a nyugati irányba és 23-án megkezdték a harcot a megye keleti részén.

Az 53. hadsereg az addigi sikereit továbbfejlesztve az északnyugati irányban december 8-án jobbszárnyával elérte Nógrád megye keleti előterét, Egerbakta—Sirok—Domoszló—Mátrafüred—Gyöngyöspata—Szurdokpüspöki vonalában, balszárnyával pedig Csécse—Buják—Cserhátsurány—Szügy községek vonalán zárkózott fel.²⁵

Mint ismeretes, a 6. gárda harcoksihadsereg ebben az időben már Balassagyarmat—Drégelypalánk körzetében vívott sikeres harcokat.

A 2. Ukrán Front parancsnoka 1944. december 8-án azt a parancsot adta az 53. hadsereg parancsnokának, Manarov altábornagynak, hogy csapataival folytassa a határozott támadását és 9-én estére érje el Pásztó—Alsótold—Cserhátsurány terepszakasztát. 10-én estére pedig Kisterenye—Szécsény—Balassagyarmat vonalára jusson ki.

A harchelyzetből levont következtetés alapján az 53. hadsereg parancsnoka azt a parancsot adta az 57. lövészhadtestnek (parancsnoka Osztasenko vezérőrnagy), hogy kapaszkodjon meg az elért terepszakaszon és 9-én reggel a 49. és 24. lövészhadtestekkel együtt folytassa a támadást.

A harctevékenységek lefolyása

Annak érdekében, hogy a helyzet alakulását jobban nyomon tudjuk követni, célszerű, ha azokat az arcvonal jobbszárnyáról bal felé (először a 27. majd az 53. hadseregnél) vizsgáljuk. Mint fentebb már megemlítettük, a 27. hadsereg december 23-án, az 53. hadsereg pedig december 8-án kezdte meg harcát Nógrád megye területén.

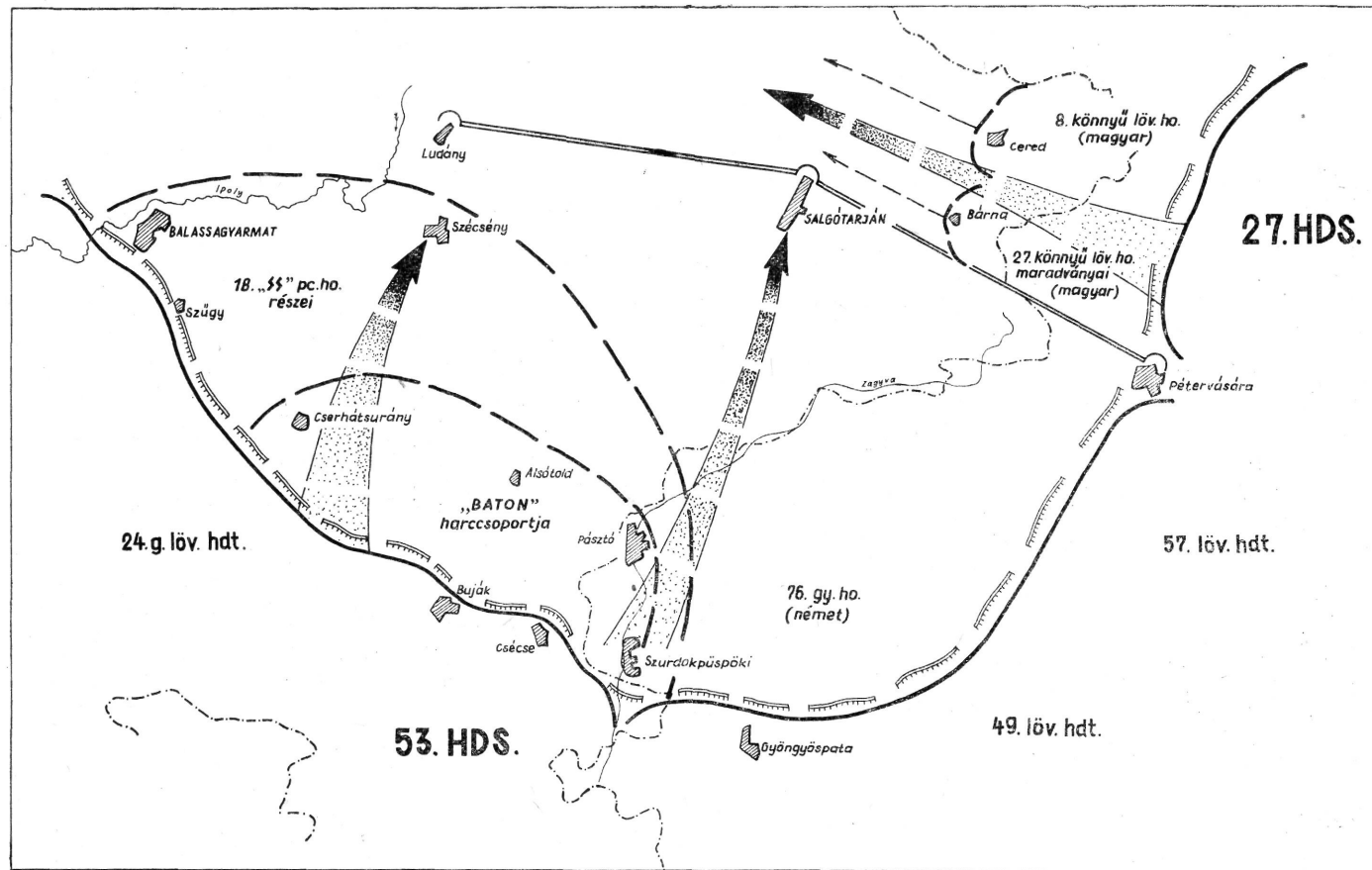
A helyzetet figyelembe véve először az 53. hadsereg tevékenységét követjük nyomon december 9. és 22. között. Ezután térünk rá a fentebb említett sorrendi vizsgálódásra.

December 9. és 10

9-én a 49. és 24. gárda lövészhadtestek az előző nap kapott parancs értelmében kemény harcot vívtak az ellenséggel. Az erdős-hegyes terepen a támadó harctevékenységet az utak mentén lehetett a legeredményesebben folytatni. Ez viszont lehetővé tette, hogy a németek kis erőkkel is szilárd védelmet szervezzenek. A hitleristák erős ellenállási csoportosításokra támaszkodva harcokcikkal megerősített gyalogos erőkkel — amelyeket tüzérségi tüzrel támogattak — ellenlökések sorozatát hajtották végre Bélahalompuszta (Csécsétől keletre 2 km-re) és Buják körzetéből.

²⁴ Szu. HM. Arch. f. 27. hadsereg (hds.) o. 8378, l. 43, 211.

²⁵ Szu. HM. Arch. f. 53. hds., o. 10057, l. 14.

Az 53. és 27. hadseregek általános helyzete 1944 decemberében.
A csapatok feladatai

Az ellenség 76. lövészadosztályának elkeseredett ellenállását megtörve a 49. lövészhadtest magasabbegységei (a 6., a 375., a 203. és a 110. gárda lövészadosztályok) Szurdokpüspöki és Bélahalom helységekért harcoltak. A 203. lövészadosztály Csécséért küzdött, a 357. lövészadosztály pedig Lapospusztát foglalta el. A 24. gárda lövészhadtest (az 1. gárda légideszant-, a 72. és a 82. gárda lövészadosztályok) pedig kihasználva Plijev tábornok lovasgépesített csoportjának sikereit harcolva nyomultak előre északnyugati irányba és elfoglalták Nemtipusztát, Szandát, Terényt és Cserháthaláp községeket.²⁶

A 24. gárda lövészhadtest második lépcsője (az 1. gárda légideszant-hadosztály) Lőrinci körzetében összpontosult.

A 27. hadsereg balszárnyán levő két lövészhadtest (a 49. lövész- és a 24. gárda lövészhadtestek) 10-én súlyos harcokat vívott az erősen védekező ellenséggel. Ennek eredményeképpen a 49. lövészhadtest csapatai (a 6. lövészadosztály) elfoglalták Pusztafajzat és Medgyes helységeket és az elért terepszakaszon megkapaszkodtak. A 375. (parancsnoka Karpuklin vezérőrnagy) és a 203. (parancsnoka Zdanovics vezérőrnagy) lövészadosztályok 10-én a németek erős ellenállása következtében nem tudtak előrehaladni.

A 24. gárda lövészhadtest magasabbegységei elfoglalták Bujákot és továbbnyomultak előre észak felé. A 82. gárda lövészadosztály megtisztította az ellenségtől az Ipoly déli partját — Szelestyénnél és Balassagyarmat vonalában.

December 11 és 14²⁷

Az 53. hadsereg jobbszárnya és középső része előtt a 76. német gyalogos hadosztály védekezett, tüzérségi, aknavető és géppuskatűzet löve csapataink harcrendjére.

A hadsereg balszárnyán levő magasabbegységek lassan haladtak előre. A 49. lövészhadtest (parancsnoka Tyerenyjev vezérőrnagy) magasabbegységei a következő terepszakaszokat érték el:

— a 6. lövészadosztály, amely a Mátra nyugati részén nagyon bonyolult körülmények között tevékenykedett, a Mátra nyugati nyúlványán Pusztafajzattól kb. 1—1,5 km-re elfoglalta a Havas hegyet;

— a 375. és 203. lövészadosztályok ugyancsak keveset tudtak előre haladni, egy nap alatt mindössze 1 km-t;

— a 24. gárda lövészhadtest (parancsnoka Kruzjo vezérőrnagy) ért el nagyobb eredményt. Harcba vetve az 1. légideszant-hadosztály két ezredét, Bokor körzetébe tört és harcot kezdett elfoglalására. Egy ezrede pedig Bujáktól kb. 1,5 km-re volt keletre;

— a 72. gárda lövészadosztály (parancsnoka Loszjov vezérőrnagy) továbbfejlesztette sikerét északi irányba. Egyik ezredével elérte Herencsényt, két ezredével pedig az Ipolyt — Órhalom és Szelistyei malomtól keletre;

— a 82. gárda lövészadosztály (parancsnoka Hetagurov vezérőrnagy) pedig a Szelistyemalom délkelet—Balassagyarmat vonalát érte el;

— a 49. lövészhadtest második lépcsője (a 101. gárda lövészadosztály) 11-én 20 órakor befejezte összpontosítását Apc—Rózsaszentmárton körzetében.

A 49. lövészhadtest 12-én is lassan haladt előre, mert az ellenség továbbra is kemény ellenállást fejtett ki és többször ellenlökést hajtott végre magasabbegységei ellen. Az 57. lövészhadtest arcvonala előtt az ellenség a koráb-

²⁶ Szu. HM. Arch. f. 53. hds., o. 19057, l. 16.

²⁷ Szu. HM. Arch. f. 53. hds., o. 19057, l. 20—26.

ban megszállt terepszakaszon védekezett. A 24. lövészhadtest magasabbegységei ezen a napon elfoglalták Bablevespusztát és Bckor községet. Az 1. gárda légideszant-hadosztály Kútasóért folytatott harcot.

Ezért a megerősített helységért folyó harcban a 6. gárda légideszant-ezred tüzérei és aknavetői kitüntették magukat. A helyzet úgy alakult, hogy először a gyalogság közelítette meg délről a helységet. Az aknavetők és a tüze-
rek bizonyos mértékig lemaradtak, nem tudtak tüzet nyitni az ellenséges állásokra, mielőtt saját csapataink megrohamozták volna. Az események ilyen alakulását a fasiszták kihasználták és gyilkos tüzet nyitottak rohamozó csatláncunkra, gyalogságuk pedig (géppuskáink lőtávolságán kívül) nyíltan közeledtek állásaink felé. Néhány perc múlva azonban felhangzott Baszkajev Kazbek Dagkajevics gárdahadnagy aknavető századának hangja. Különösen pontos tüzet lőtt Konsin Iván Jegorovics gárdahadnagy aknavető szakasza. Az aknavetőik megsemmisítették az ellenség 60 katonáját, 3 aknavetőjét és 5 gépkocsiját, biztosítva ezzel csapataink gyors előretörését. Babjokov Andrej Sztjepanovics gárdatörzsrőrmester 76 mm-es lövegével kilőtt egy ellenséges páncélozott csapatszállító járművet, megsemmisített 2 nehéz- és 1 könnyű géppuskát. A tiszteket a Vörös Csillag Érdemrenddel, a törzsrőrmestert pedig a Dicsőség Érdemrend III. fokozatával tüntették ki. A 72. és 82. gárda lövészadosztályok a korábban elfoglalt terepszakaszon tartózkodtak.

A 24. gárda lövészhadtest parancsnoka megparancsolta a 72. gárda lövészadosztálynak, hogy mindent tegyen meg támadásának meggyorsítására és minél előbb foglalja el Nógrádsipeket. Használja fel Plijev tábornok lovasgépesített csoportjának Szécsény körzetében kifejtett tevékenységét.

A 110. gárda lövészadosztály a 24. gárda lövészhadtest második lépcsőjében — a korábbi összpontosítási körzetében tartózkodott.

December 13-án az 53. hadsereg balszárnyának csapatai kemény harcokat vívtak a védekező ellenséggel. Ellenállásukat megtörve, a lakott területeken

I. M. Managarov altábornagy, az 53. hadsereg parancsnoka

levő ellenállási csomópontjaikat megsemmisítve a magasabbegységeik egyes szakaszokon mintegy 3—5 km-t nyomultak előre. A 72. gárda lövészadosztály egyik ezredével elfoglalta Rimóc községet, többi egységével pedig Órhalom körzetéből Szécsény irányába támadott.

Az 53. hadsereg parancsnoka 13-án 6 órakor a 6. lövészadosztályt kivonta a 49. lövészadtest állományából és alárendelte az 57. lövészadtestnek. A 110. gárda lövészadosztály (parancsnoka Ogorodov vezérőrnagy) ugyanekkor a 49. lövészadtest állományába került.

A 2. Ukrán Front parancsnoka a 7. gárdahadsereg állományából az 53. hadsereg alárendeltségébe utalta az 5. gárda tüzéradosztályt, amely 14-én 10 órára el kellett, hogy érje Apc—Jobbágyi és Palotás körzetét.

Az 1. gárda légideszant-hadosztály 13 órakor betört Cserhátszentivánra és elfoglalta. Az ellenség azonban — mintegy 300 főnyi gyalogos erővel, amelyet harcokosik és rohamlővegek támogattak — ellenlökést hajtott végre és a község délnyugati szélére szorította vissza csapatainkat.

Cserhátszentivánért a harc nagyon elkeseredetten folyt. 17 óráig a fasiszták még két esetben rohamozták meg alegységeinket, azonban kénytelenek voltak eredmény nélkül visszavonulni kiinduló állásaikba, a harcmezőn több tucat halottjukat hagyva vissza. A 4. gárda légideszant-ezred egyik katonája, Vaszilij Nyikolajevics Kuznyecov őrzetű (irányzó) lövegével megsemmisítette az ellenség két páncélozott csapatszállító járművét és egy rohamlővegét. A merész tüzérnek rögtön ott a helyszínen tűzték a mellére a Dicsőség Erdemrend III. fokozatát. Ugyanebben a kitüntetésben részesült Jakov Bendencovics Pily gárdaőrmeester egészségügyi nővér is, aki 18 sebesült katonát és tisztet mentett ki a harcmezőről.

A hadsereg balszárnyának csapatai a nap folyamán még több esetben vertek vissza ellenséges ellenlökést, de továbbhaladniuk nem sikerült.

Nógrád megye erdős-hegyes délkeleti része lehetővé tette, hogy a németek erős védelmet szervezzenek. Ezért a csapatok támadása csak igen lassan haladt előre, minden méter magyar földért keményen meg kellett harcolni. Ennek következtében azokat a feladatokat, amelyeket a 2. Ukrán Front parancsnoka 8-án a csapatok elé tűzött, nem voltak képesek teljes egészében végrehajtani.

Azzal a céllal, hogy a támadás ütemét megnövelje, a 2. Ukrán Front parancsnoka Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja parancsot adott Plijev tábornok lovas-gépesített csoportjának, hogy Szécsény felől fedezve magát főerőivel mérjen csapást Hollókő—Kisterenye irányába. 17-én estére együttműködésben az 53. hadsereg balszárnyának csapataival foglalja el Nógrád-megyer—Kisterenye vonalát.²⁸

Az 53. hadsereg pedig azt a parancsot kapta, hogy határozott csapásokkal Pásztó—Kisterenye irányában a Plijev tábornok lovas-gépesített csoportjával szorosán együttműködve verje szét az ellenség ellenállását és 17-én estére foglalja el Nádújfalu—Kisterenye—Nógrád-megyer terepszakaszt.

A fenti feladatból kiindulva az 53. hadsereg parancsnoka elhatározta, hogy a főcsapást — az összes tüzérségi erők támogatásával — saját harcrendjének közepéről méri Pásztó—Tar—Kisterenye irányába.

Magasabbegységeinek a következő feladatokat adta:

— az 57. lövészadtest (a 228., 243., 6. lövészadosztályok és az 1. román gyalogos hadosztály) tartsa meg az addig elért terepszakaszt és kikülönített önálló osztagokkal tevékenykedjen (erejük egy ezred az első lépcsőből), tisztsa meg az ellenségtől az erdős hegytömegeket és 17-én estére foglalja el

²⁸ Szu. HM. Arch. f. 53 hds., o. 10057, l. 26—28.

Pétervására—Nádújfalu—Kisterenye terepszakaszt. Amint az osztag kedvező terepszakaszt (körzetet) foglalt el, vonja utánuk a főerőket;

— a 49. lövészhadtest (a 375., 203., 110. gárda lövészadosztályok) a főcsapását mérje Ecseg—Pásztó—Tar—Kisterenye irányába, egymás után foglalja el az alábbi terepszakaszokat:

15-én estére Szorospatákbánya—Tab—Garáb;

16-án estére Kisterenye—Kisfalud;

17-én estére Salgótarján—Karancság és tovább a Nagypatak völgyét.

A feladat végrehajtása ideje alatt együttműködik Plijev tábornok lovasgépésített csoportjával;

— a 24. gárda lövészhadtest (az 1. gárda légideszant-hadosztály, a 72. és 82. gárda lövészadosztályok) főcsapást két hadosztály erejével mérje és kihasználva Plijev tábornok lovasgépésített csoportjának sikerét egymás után foglalja el az alábbi terepszakaszokat:

15-én estére Alsószunypuszta—Nagylóc;

16-án estére Nógrádmegyer—Szécsény;

17-én estére teljesen tisztítsa meg az ellenségtől az Ipoly déli partját Ludány—Balassagyarmat közötti szakaszon és foglaljon hídfőt a folyó északi partján.

A 49. lövészhadtest sávjába összpontosították a 152. ágyús tüzérdandárt, az 5. gárda tüzérhadosztályt és a 17. gárda aknavető („Katyusa”) ezredek tüzeit.

December 15-től 22-ig²⁹

December 15-én az 53. hadsereg magasabbegységei készen voltak a kapott feladat végrehajtására. 16-án 9 órakor a hadsereg csapatai felújították támadásukat.

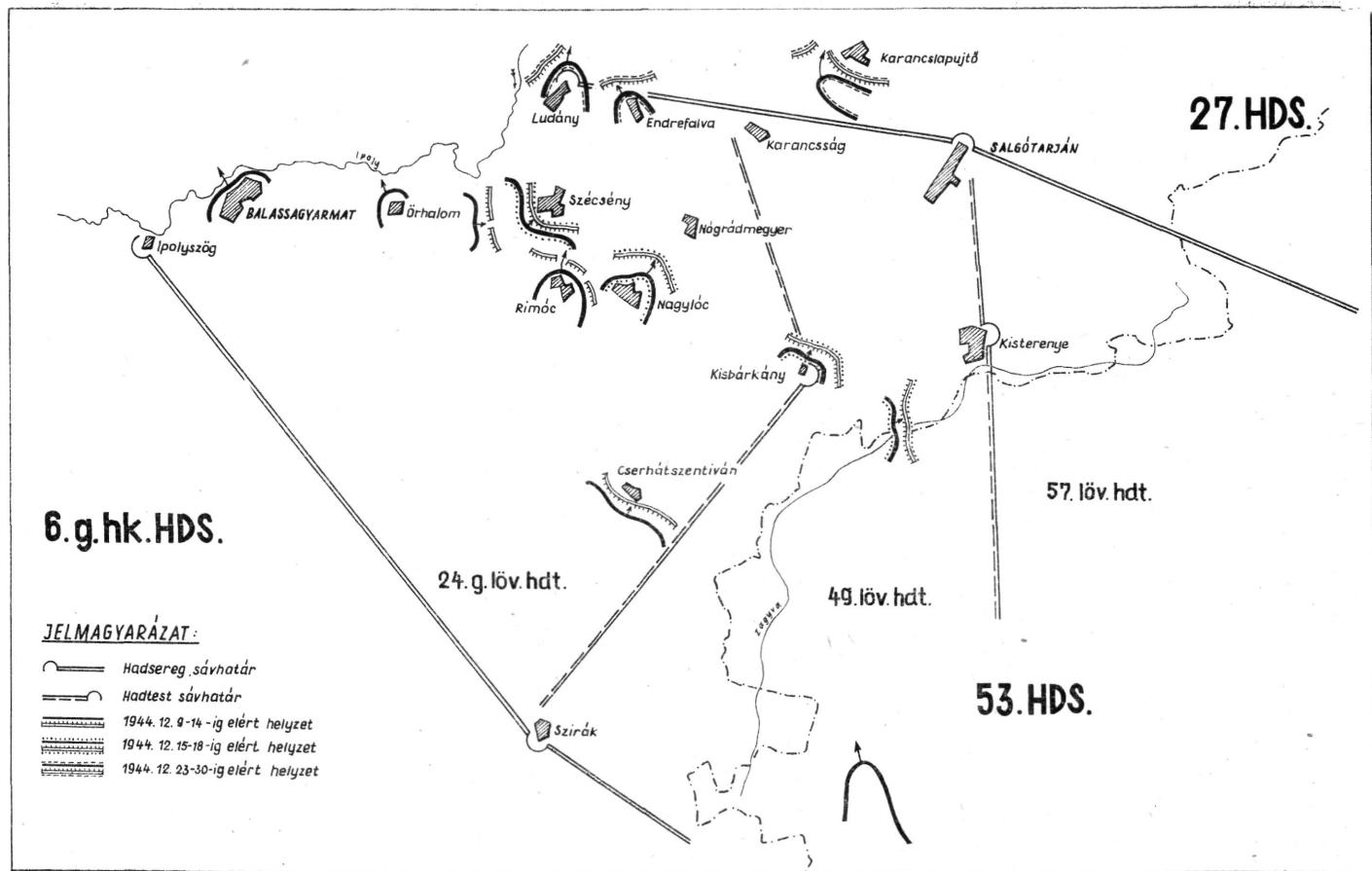
Az ellenség 76. gyalogos hadosztálya a „Boton”-féle harccsoport, a 18. SS páncélos hadosztály erős tűzellenállást tanúsított. Pásztó körzetéből gyalogos erőkkel, 5 harckocsi és 3 rohamlövég támogatásával, Cserhátszentivány körzetéből pedig egy század erejű gyalogsággal, 2 rohamlövég és 4 páncélozott csapatszállító jármű kíséretében ellenlökéseket hajtottak végre. Csapatunk ezeket elhárítva 3 páncélost megsemmisítettek.

A hihetetlenül nehéz terep nem tette lehetővé, hogy egységeink és magasabbegységeink jelentősebb eredményt érjenek el. A 49. és 24. gárda lövészhadtestek lassan haladtak előre, miközben elfoglalták Vámostanya, Ecseg, Kozárd, Nagymezőpuszta és Cserhátszentivány községeket. A 72. és 82. gárda lövészadosztályok 14-én és 15-én az ellenség kisebb géppisztolyos csoportjaitól megtisztították Kóforrás, Felső-Táb, Iliny, Majláthgárdony, Csitár, Varsány és Farkasalmápuszta helységeket.

December 16-án az 53. hadsereg jobbszárnya és közepe a korábbi terepszakaszon maradt. Az ellenség tüzéségi és aknavető tüzrel akadályozta az 57. lövészhadtest előrevetett osztagainak tevékenységét.

A hadsereg balszárnyán lassan előremozgó csapatok több esetben kénytelenek voltak a védekező ellenség tartalékainak ellenlökéseit elhárítani. Így például 16-án 14 óra 30 perckor Nádasd körzetéből a 110. gárda lövészadosztály ellen indítottak ellenlökést egy századnyi gyalogsággal, amelyet 3 páncélozott csapatszállító jármű és két rohamlövég támogatott. 19 órakor

²⁹ Szu. HM. Arch. f. 53. hds., o. 10057, l. 28—36.

Az 53. és 27. hadseregek harctevékenysége 1944. december 9—30. között

Szécsény körzetéből hajtottak végre ellenlökést déli irányba. Csapataink — az ellenségnek veszteségeket okozva — ezeket sorra visszaverték.

A 110. gárda lövészhadosztály csapatainál 16-ig 23 fő halott és 47 sebesült volt.

A december 12. és 15-e között lefolyt harcokban tanúsított bátorságukért, állhatatosságukért több katonát és tiszthelyettest tüntettek ki. Így például a Dicsőség Érdemrend III. fokozatával Koncev gárda lövészharcost, Szjora gárdaszakaszvezető géppuskást, Jucsenko gárdaörmestert, Azim Szojdemendor örmester lövegparancsnokot és Tavanyenko örmester rajparancsnokot.

Az egy napig tartó rendkívül elkeseredett harc után a hadsereg csapatai elfoglalták Alsótold, Felsőtold, Felsőzsuny, Hollókó és Bátkapusztát. A 72. gárda lövészhadosztály fedező erőket hagyva Rimócnál kiinduló állást foglalt el Szécsény déli vonalától mintegy 500 m-re azzal a céllal, hogy éjjel rohamra indul a Szécsényben levő ellenséges erők ellen.

December 17-én az 53. hadsereg balszárnyán folytatódott a nehéz harc. A 76. német gyalogos hadosztály a nap folyamán erős tüzérségi tűzzel és ellenlökésekkel megállította támadó csapatainkat. Szécsény körzetéből egy zászlóaljnyi gyalogos erővel, 5 páncélozott csapatszállító jármű támogatásával többször indított ellenlökéseket. Íme így írja le a Szovjet hős c. front-újság a 72. lövészhadosztály harcának egyik epizódját:

„Az ellenség ellenlökést indított. A gárdisták géppuska és géppisztoly öszszefogott tüzével fogadták őket. Nagyon heves küzdelem lángolt fel. A harc egyik pillanatában nehéz helyzet keletkezett. Az ellenség oldalról kezdte megkerülni a mieinket. Tadzsiabajev gárdaharcos, a Dicsőség Érdemrend III. fokozatának lovagja azonban kiségitett valamennyiünket. Géppuskájával gyorsan a veszélyeztetett szárnyra kúszott és halálos tüzet nyitott a fasisztákra. Már vagy tízen kimúltak. A többiek gyűlölettel kúsztak előre.

Tadzsiabajev géppuskája meghibásodott. A gárdista azonban nem esett kétségbe. Gránátokat dobott az ellenségre és egy jó párat megint megölt. A németek saját vérükben fuldokolva kezdtek visszavonulni. Tadzsiabajev még egy kísérő sorozatot küldött utánuk a közben kijavított géppuskájából. Íme így harcol Tadzsiabajev gárdaharcos, a Dicsőség Érdemrend III. fokozatának lovagja.”

A 49. és 24. gárda lövészhadtestek magasabbegységei az ellenséget állandóan gyötörve, tűzfészkeket megsemmisítve a magaslatokon és a lakott területeken lassan északi irányba mozogtak előre. Egy napi harc után elfoglalták Pásztót (a 375. lövészhadosztály), Hasznost, Muzslapusztát, Tar községet, Felső-Nádaspusztát, Mátraszöllőst, Garábot. Mátraszöllős vasútállomást és Tar községet a 110. gárda lövészhadosztály két ezrede szabadította fel. Az 1. gárda légideszant-hadosztály átvágta a műutat Felsőzsunytól 1,5 km-re északnyugatra és Nagylóctól északkeletre 1 km-re.

A 72. gárda lövészhadosztály 17-én egész nap kemény harcokat vívott Szécsény délnyugati és nyugati részén védekező német csapatokkal. A 82. gárda lövészhadosztály védelmi harcot vívott a Szécsénytől nyugatra levő erdő (Kárpás)—Hugyag—Órhalom—Balassagyarmat terepszakaszon.

Azzal a céllal, hogy a főcsapás irányába a sikert továbbmélyítse, az 53. hadsereg parancsnoka a 6. lövészhadosztályt december 17-én 24 órától az 57. lövészhadtest állományából újból a 49. lövészhadtest állományába rendelte. Ezután a 6. lövészhadosztályt Tar körzetébe összpontosították, majd a 375. és 110. gárda lövészhadosztályok között kapcsolódott be a támadásba.

A 24. gárda lövészhadtest parancsot kapott, hogy foglaljon el újabb hídfőket az Ipoly északi partján, a korábbiakat pedig szélesítse ki.

December 18-án az 57. lövészhadtest még mindig Nógrád megye keleti határán harcolt. A 243. lövészadosztály előrevetett osztaga Hanákot és Bagolyvárat foglalta el.

A 110. gárda lövészadosztály felszabadította Mátraverebély vasútállomását és megkezdte a harcot a községért.

A 203. lövészadosztály ugyanakkor Kisbárkányt foglalta el és átvágta az utat Nyírestől 2 km-re délre.

A 375. lövészadosztály továbbfejlesztve addigi sikereit folytatta előnyomulását északkeleti irányba és 20 órára Szuhahtól 1 km délre tartózkodott.

Az 53. hadsereg többi magasabbegységének arcvonala előtt különösebb nem történt.

Mint már korábban szó volt róla, a 2. Ukrán Front parancsnoka december 18-án utasítást adott Plijev tábornok lovas-gépesített csoportjának felváltására. Ez 20-án meg is történt. A lovas-gépesített csoport helyét az 53. hadsereg magasabbegységeinek kellett elfoglalni.

E parancs végrehajtására az 53. hadsereg parancsnoka a következő feladatokat állította magasabbegységei elé:

— a 243. lövészadosztály 19-én adja át terepszakaszát az 1. román önkéntes hadosztálynak, amely folytassa az előbbi magasabbegység feladatát, jusson ki Kisterenye vasútállomás—Sirok kiterőig;

— A 243. lövészadosztály 20-án hajnalban hajtson végre menetet Szücsi, Apcz, Szarvasgede, Vanyarc, Becske, Mohora, Balassagyarmat útirányon és 22-én hajnalra összpontosuljon Szügy—Kincsespuszta—Szobokpuszta—Nyírespuszta körzetében.

Az 57. lövészhadtest többi magasabbegységét 19-én 24 óráig kellett kivonni a harcból és Abasár—Gyöngyössolymos körzetében gyülekeztetni. A következőkben Ipolyszög és az attól délre levő körzetbe kellett áttelepülnie.

Az 53. hadsereg csapatai leküzdve az ellenség tűzellenállását. 19-én lassan haladtak előre északnyugati és északi irányba és a nap végére elfoglalták Nyírespuszta—Nagylóc körzetét.

December 19-én 12 órakor kezdődött meg a lovas-gépesített csapatok felváltása. A 110. gárda lövészadosztály (egy ezreddel) a 9. lovashadosztályt váltotta fel Sámsonháza körzetében. A 203. lövészadosztály 19-én 20 órakor átvette Nagybárkányt a 10. lovashadosztálytól, a 30. lovashadosztálytól pedig Kisbárkányt és a 8. lovashadosztálytól Lucfalva község nyugati részét.

A 24. gárda lövészhadtest 72. lövészadosztálya 18-án 20 órakor felváltotta Szécsénytől délre és nyugatra levő 4. gárda gépesített hadtestet.

A 110. gárda lövészadosztály 21-én 22 órára elérte Vizlášpuszta—Márkháza—Krakkópuzsza terepszakaszt.

Közvelenül Márkháza elfoglalása után a németek ellenlökést hajtottak végre, amit visszavertünk. Beköszöntött az éjszaka. A 110. gárda lövészadosztály parancsnoka, Ogorodov vezérőrnagy intézkedéseket foganatosított az elfoglalt terepszakasz és a község minél biztonságosabb megerősítésére. Márkháza északkeleti részén Pruzsanszkij gárdafőhadnagy páncélvadászai mentek védelembe.³¹ Gyorsan, hang nélkül építették védelmi állásaikat. Minden készen volt az ellenség visszaverésére. A lövegnél csupán az ór maradt, a többiek ott a fagyos földön „megvetették” egyszerű katona ágyukat. A páncélvadászoknak azonban semmit sem sikerült pihenniük. Nem messze motorok hangja hallatszott. A katonák talpraugrottak. A sötétbe kémelve észrevet-

³⁰ Szu. HM. Arch. f. 110. gárda lövészadosztály (g. löv. ho.), o. 4711080; a Gárda, 1944. december 23.

ték, hogy mintegy 150 méternyire tőlük egy rohamlöveg áll, amelyet a németek a nappali harcban elhagytak. Ehhez közeledett egy kisebb önjáró és egy páncélozott csapatszállító jármű ellenséges katonákkal megrakva. Pruzsanskij kitalálta a németek gondolatát: az éjszaka leple alatt el akarták vontatni a harcképtelen rohamlöveget.

Néhány másodperc alatt a szakasz harcész volt. A parancsnok minden katonának konkrét harcfeladatot adott.

Thacsenko gárdaőrmeister és Polinszkij gárdaőrvezető pergőtüzet nyitottak az ellenséges gépekre, amire azok a közeli magaslat mögé igyekeztek rejtőzni. A páncéltörők rakétákkal megvilágították a mezőt, hogy löni tudják a menekülőket. Kis idő múlva a lövedékek a németek rohamlövegének oldalában robbantak, amely fáklyaként égni kezdett.

A nap folyamán más egységeknek is több ellenlökést kellett visszaverni. Így például a 397. gárda lövészezred 16 óráig a németek négy rohamát hiúsította meg és harcba lépett Márkházaért. A 313. gárda lövészezred erős tűzzel támogatott, mintegy 100 fős géppisztolyos csoport ellenlökését verte vissza és 12 órakor elfoglalta Szupatakat és folytatta a harcot a helységtől mintegy 1 km-re északnyugatra.

A hadosztály vesztesége 64 fő sebesült és 22 halott volt.³¹

Erre az időre a 203. lövészhadosztály elfoglalta Nagybárkányt (619. lövészezrede) és főerőivel elérte a Lucfalvát és a tőle mintegy 1,5—2 kilométerre nyugatra levő Cserbérc magaslat vonalát.

A hadosztály egységei továbbfejlesztve a támadást északnyugati irányba, 22-én estére Kis- és Nagybárkánytól mintegy 1—1,5 kilométerre keletre harcoltak (619. lövészezred). A 610. lövészezred elfoglalta Lucfalvát, az 592. lövészezred pedig a községtől mintegy 1,5—2 kilométerre északra harcolt. Az elért sikert az éjszakai harc során továbbfejlesztették, a hadosztályok jobbszárnya mintegy 3—4 kilométert előre nyomult.

December 23—25

December 23-tól a 27. hadsereg balszárnyának harctevékenysége során a 35. gárda lövészhadtest és a 2. román hegyi lövészhadosztály felzárkózott Nógrád megye keleti részéhez.

A továbbiakban tehát — mint ahogy azt már korábban jeleztük — az eseményeket jobbról balra haladva vizsgáljuk (előbb a 27., majd az 53. hadseregek arcvonalán).

A 2. román hegyi lövészhadosztály csapatai egy nap alatt megfeszített harcban mintegy 2—3 kilométert nyomultak előre, elfoglalva Zabar, Szederkény községeket és 24-én estére Zabartól mintegy 3 kilométerre délre harcoltak — Magyarzabar vonalában.

A 35. gárda lövészhadtest 3. gárda légideszant-hadosztálya ezen a napon 10 kilométert nyomult előre és 23 órakor Szederkénytől délre 1 kilométerre és Bárnától 2 kilométerre délre levő magaslat vonalában harcolt.

December 23-án délután a csapatok megkapták újabb feladataikat.³² Így a 3. gárda légideszant-hadosztálynak a hadtestparancsnok megparancsolta, hogy 24-én estére foglalja el Farkasházpuszta—Perespuszta terepszakaszt. Erre az időre a 2. román hegyi lövészhadosztálynak Vecseklőig kellett kijutni.

³¹ Szu. HM. Arch. f. 110. g. löv. ho., o. 196068, gy. 7. l. 258.

³² Szu. HM. Arch. f. 27. hds., o. 8378, l. 51.

December 24-én mintegy 25 perces tüzérségi tűz után a 27. hadsereg harcrendjének közepén és balszárnyán elhelyezkedő magasabbegységek 11 óra 45 perckor rohamra indultak a 8. és 27. német könnyű hadosztályok maradványai ellen. Az ellenség erős tűzellenállását leküzdve a balszárnyon támadók mintegy 2—8 kilométert nyomultak előre, kiverve az ellenséget Zabaról, Szederkényből és Bárnából.

Bárnáért a 3. gárda légideszant-hadosztály 10. gárda lövészezrede harcolt. 23-án délután az ezred alegységei Peres irányába támadva megtisztították az erdőt, harcal egy sor magaslatot elfoglaltak Bárna előterében, majd betörték a faluba, és utcai harcok után birtokba vették az ellenségnek ezt a fontos ellenállási pontját.

A Bárna előterében vívott harcokban kitűnt Olajnyik Mihail parancsnoksága alatt levő lövészzásad. Meg kell jegyezni, hogy a kiváló tiszt háta mögött már több éves háborús tapasztalat volt. 1944 decemberében mellét már olyan magas kitüntetések díszítették, mint a Honvédő Háború I. és II. fokozata, valamint a Vörös Csillag Érdemrend. E parancsnok legfőbb erénye a bátorság, a határozottság és a bonyolult helyzetben való gyors cselekvőképesség volt.

Az Olajnyik gárdahadnagy vezette zásad az erdei utakon és ösvényeken közeledett Bárna felé. Egyszer csak felderítőink jelentették, hogy előttünk mintegy 70 fős német csoport halad négy géppuskával. A parancsnok bátor elhatározásra jutott: erejének egy részével váratlan csapást mér az ellenségre. A gárdisták hang nélkül foglalták el a kijelölt állásaikat, gyorsan megrohamozták a német alegységet és néhány perc alatt szétverték. Olajnyik gárdahadnagy ezért a tettéért a korábban kapott kitüntetései mellé feltűzhetette az Alekszander Nyevszkij Érdemrendet.

A 27. hadsereg csapatai ellen a németek erős ellenlökést hajtottak végre, mintegy zászlóaljnyi erővel, amelyet közel 20 harckocsi támogatott.

Az 53. hadsereg magasabbegységei december 24-én leküzdve az ellenség erős tűzellenállását, lassan haladt északi és északnyugati irányba, mintegy 1—2 km mélységben.

20 órakor a hadsereg csapatai a következő terepszakaszt foglalták el:

— a 49. lövészhadtest elfoglalta Szépfát és Mátraszelét. A 6. lövészhadosztály Zagyvapálfalváért harcolt nyugatról, délről és keletről rohamozva. A 110. lövészhadosztály kijutott Kotyháza déli részéhez, 1 km-re északra Kisfaludtól és 1 km-re északra Nyírespusztától.

A harci feladatok végrehajtása során a gárdaharcosok nem egy esetben mutattak példát bátorságból, hősiességből és állhatatosságból. Két példát említünk csupán:

Jacsmenykov gárdahadnagy tüzerei azt a feladatot kapták, hogy a kotyházai útkereszteződésnél foglaljanak tüzelőállást és innen tüzellel támogassák a támadó gyalogságot. A kijelölt hely elfoglalásához azonban át kellett „ugrani” mintegy két kilométernyi útszakaszt, amelyet az ellenség tűz alatt tartott.

Kurisev és Malahov gárdaőrmeesterek — mindketten lövegparancsnokok — gondoskodtak az előírt lőszer mennyiségről. Ezután a tüzérek maximális gyorsasággal száguldottak az ellenség által tűz alatt tartott útszakaszon a kereszteződés felé. Ettől azonban mintegy 300 méterre a bátor gárdisták egy ellenséges páncélozott csapatszállító járművel találtak. Kurisev és Malahov menetből harckésszé tették lövegeiket. A csapatszállító járműn levő ellenség tüzet nyitott harcossainkra, az idő azonban nekünk kedvezett — s megszólaltak az ágyúk.

Kurisev első lövedéke a lánctalpat találta el — a jármű az oldalára fordult. Malahov első lövése pedig megsemmisítette azt kezelőszemélyzetével együtt. A feladatot teljesítették, a lövegek elfoglalhatták a számukra kijelölt helyet.

A Kotyházaért folyó harc idején történt. A 311. gárda lövészezred 1. zászlóalja a községhez közeledve az ellenség nehéz géppuskájának tüzébe került. A terep a zászlóalj előtt nyitott volt. Ez a támadás lelassulásával, vagy elakadásával fenyegetett. Kuramsin gárdaharcos az életét kockáztatva, gyorsan előre kúszott, s mintegy 20 méterről gránátot dobott az ellenségre. A pontos dobás következtében a fasiszták tűzfészke a levegőbe repült. Ezután Kuramsin az ellenségtől zsákmányolt géppuskával tűz alá vette a menekülőket és a németek más célpontjait is. A támadó gárdisták előtt szabad lett az út.

Az 1. gárda légideszant-hadtest csapatai 1944. december 24-én estére elfoglalták Nógrádmegyert, majd folytatták támadásukat Magyarágéc felé. A többi hadtest csapatainak helyzete nem változott.

Az ellenséges légiőrő felderítéseket végzett és 3—4 repülőgépből álló csoportokkal bombatámadásokat hajtott végre.

A 2. Ukrán Front parancsnoka december 23-i direktívájában felhívta az összes parancsnokok figyelmét, hogy a fagyos idő beálltával a folyók és tavak gázlói befagyhatnak és megszűnnek akadályok lenni. Ezért azt követelte, hogy a csapatok folytassanak gondos felderítést és a befagyott folyók, tavak jegét használják fel arra, hogy az ellenség szárnyaira csapásokat mérjenek. Ezzel együtt a frontparancsnok felhívta a figyelmet arra is, vizsgálják át a folyók, tavak partján kiépített védelmi rendszereket, különösen gondosan ügyeljenek arra, hogy a műszaki záruk és berendezések a melegebb időben is használhatók legyenek.³³

Az 53. hadsereg parancsnoka december 24-én 18 órakor a 228. és 203. lövészhadosztályokat átadta az 57. lövészhadtestnek, a 24. lövészhadtest állományából a 227. lövészhadosztályt is alárendelte az 57. lövészhadtest parancsnoknak.

A 27. hadsereg december 25-én balszárnyával nyugati irányba mozgott előre. A 3. gárda légideszant-hadosztály folytatta előnyomulását Zagyva—Zagyvaróna irányába. A hadosztály egységei kivetették az ellenséget a közbeeső állásaikból és ezektől a helységektől nyugatra 19 órakor harcban elfoglalta Cered—zagyvarónai műutat. Ezen a napon a viszonylag gyors előnyomulást az erdei és mezei utakon végrehajtott manővernek köszönhették.

A Bárnától északnyugatra és nyugatra levő erdő elrejtette a támadókat a németek légi és földi megfigyelése elől. Ennek következtében alegységeink igen gyakran már akkor váratlanul rajta ütöttek az ellenséges csoportokon, amikor azok még csak éppen hogy hozzáfogtak újabb védelmi állásaik kiépítéséhez.

A 3. gárda légideszant-hadosztály előnyomulását 25-én a Salgótarjánból észak felé haladó vasút melletti magaslatairól vezetett erős tüzzel az ellenség megállította.

A 2. román hegyivadász hadosztály kiverte az ellenséget Magyarzabarból és harccal elfoglalta Ceredet.

Az 53. hadsereg támadó arcvonala előtt 25-én az előbbiekhöz viszonyítva lényeges változás nem történt. A csapatok leküzdve az ellenség igen szívós ellenállását, 20 órára a következő terepszakasza jutottak ki:

— a 49. gárda lövészhadtest az 1. román gyalogos hadosztállyal Zagyva—

³³ Szu. HM. Arch. f. 53. hds., o. 10057, l. 45—46.

rónától 2 kilométerre délre Inásztól 1,5 kilométerre nyugatra; a 375. hadosztállal Zagyvapálfalvától 1 kilométernyire keletre és az északra levő magaslatokon; a 6. lövészhadosztály Zagyvapálfalva déli, délnyugati széleinél helyezkedtek el;

— a 24. gárda lövészhadtest az 1. gárda légideszant-hadosztállal Nógrád-megyertől északra 1 kilométerre, Magyargéctől 1 kilométerre délnyugatra és 4 kilométerre Nagylóctól északra átvágta a műutat.

Figyelembe véve a holdvilágos estéket a 2. Ukrán Front parancsnoka azt követelte a csapatoktól, hogy határozottabban folytassák a támadást az éjszakai órákban is.

December 26—27³⁴

December 25-én a 3. gárda légideszant-hadosztály újabb feladatot kapott, amely szerint tovább kellett fejlesztenie az addigi sikert Lapújtó irányában és 27-én estére el kellett foglalnia Karancskeszit.

Az éjszaka folyamán az ezredek alegységeiket harcrendbe szervezték és 26-án reggel támadást kezdtek a kijelölt irányba. A harc igen elkeseredett volt. Az ellenség veszettül küzdött minden egyes magaslatért, faluért és minden kilométernyi útért.

Mindennek ellenére a támadó csapatok 26-án és 27-én egy sor községet szabadítottak fel. 27-én estére a 2. román hegyivadász hadosztály elfoglalta Egyházasbástot és harcot kezdett Vecseklőért, elfoglalta Tajtit és továbbnyomult előre nyugati irányba. A 3. gárda légideszant-hadosztály ezen a napon a következő terepszakaszt érte el: jobbszárnyával 2 kilométerre Somoskőújfalutól délre, balszárnyával pedig 2,5—3 kilométerre Salgótarjától. E hadosztály 8. lövészereze felszabadította Salgótarjánt, a 2. gárda lövészereze pedig elérte a Zagyvaróna terepszakaszt 4 kilométerre nyugatra; a 10. gárda lövészereze elfoglalta Ponyipusztát és 27-én estére megkapaszkodott a Karancsaljától keletre mintegy 2,5 kilométerre levő magaslatokon.

Az ellenség erős ellenállást kifejtve beásta magát a Somoskőújfalutól nyugatra 2 kilométerre levő magaslatokon, valamint Karancsaljánál és attól délre 2 kilométerre és megállította a hadosztály csapatainak további előmozgását.

A 3. gárda légideszant-hadosztály arcvonala előtt az ellenség elvesztette 105 emberét, megsemmisült 7 géppuskafészske, egy aknavető ütege és fogóságba esett 42 katonája.

December 26-án az 53. hadsereg támadási sávjában csupán a 49. lövészhadtest fejtett ki harctevékenységet. A 24. és az 57. lövészhadtestek (az utóbbi már Csehszlovákia területén volt) előkészületeket folytattak a támadás felújítására.

A 49. lövészhadtest magasabbegységei leküzdve az ellenség ellenállását a lakott területeken és rendkívül sok magaslaton, elfoglalták Salgótarjánt, Zagyvapálfalvát, Baglyasalját, Kishartyánt és Sóshartyánt.

December 27-én az 53. hadsereg a következő feladatot kapta:

— a 49. lövészhadtest energikusan fejlesse tovább a támadást Bocsárlapújtó—Nógrádszakál általános iránnyal és egyúttműködve a 24. gárda lövészhadtesttel 28-án reggelre érje el Litke—Hámor terepszakaszt;

— a 24. gárda lövészhadtest jobbszárnyán két hadosztállal 27-én foglalja el Szécsényt és támadjon tovább Ludány—Zihlava (Csalányos) irányába. A balszárnyán levő hadosztályokkal pedig 27-én estére jusson ki Hámor—Vlk-Krtiš (Nagykürtös) terepszakaszra.

³⁴ Szu. HM. Arch. f. 27. hds., o. 8378, l. 56—58.

December 27-re a támadó magasabbegységek mintegy 1—3 kilométert nyomultak előre s elfoglalták Magyargécet (az 1. gárda légideszant-hadosztály), harcban álltak Ságújfaluért (110. gárda lövészadosztály), Kiscécért és Szécsényért (72. gárda lövészadosztály), 12 óra 30 perckor az ellenség Szécsényből nyugati irányba ellenlökést hajtott végre egy századnyi erővel, amelyet 5 harckocsi támogatott. Az ellenlökés a 72. gárda lövészadosztály 229. gárda lövészerede ellen irányult, amely okosan felhasználva a magaslatot, a vasúti töltést és az útkanyarokat, az ellenséget erős gyalogos és harckocsi elhárító tüzellel várta. Húsz perc múlva a németek ellenlökése befulladt. A fasiszták elvesztették két harckocsijukat, 30 emberüket — visszavonultak kiindulási állásukba.

December 28—29³⁵

A 27. hadsereg balszárnyának magasabbegységei 28-án folytatták támadásukat a nyugati irányba. Ezen a napon a 2. román hegyivadász hadosztály súlyos harcok árán 3—4 kilométert jutott előre, elfoglalva Somosköt, Somoskőújfalu és estére elérte Bükkrétpusztá nyugat 1,5 km — Somoskőújfalu nyugat 1 km) terepszakaszt.

A 3. gárda légideszant-hadosztály erőinek egy részével (2. gárda lövészere) északról fedezve a Karancshegység körzetét, főerőivel pedig együttműködve az 53. hadsereg jobbszárnyának csapataival elfoglalta Karancsalját és harcot kezdett Bocsarlapújtóért. A községtől keletre levő magaslatról az ellenség a 8. gárda lövészereDET erős tüzellel fogadta. Ezért a további előnyomulása megakadt. Meg kellett kapazkodnia az elért terepszakaszon.

Íme egy példa arról a katonai hősiességről, amit csapataink ebben a körzetben véghez vittek:

Az ellenség erős tüzérségi és aknavető, valamint géppuskatüzellel a Karancsságtól nyugatra levő magaslatokról lehetetlenné tette, hogy az úton lőszert és élelmiszert szállítsunk. Ugyanakkor ebből a körzetből veszélyeztették a 310. gárdaezred alegységeinek szárnyát is. Minden pillanatban várni lehetett, hogy az ilyen csapásra kihasználják harcászati fölényüket.

A veszélyes helyzet felszámolását Pruzsanzskij gárda főhadnagy szakasza kapta feladatul. A tiszt jól megértve felelősségének súlyát alaposan elemezte a helyzetet, tanulmányozta a terepet és ebből kiindulva határozta meg azt az irányt, amelyet az ellenség kevésbé tekinthetett át és tudott tüzzel lefogni. Részletesen kidolgozta az ellenség hátába való beszivárgás tervét is.

Elérkezett a cselekvés ideje. Húsz gárdista a sötétség leple alatt, egyetlen lövés nélkül mélyen behatolt az ellenség védelmébe. Hamarosan hajnal lett. Pruzsanzskij a páncéltörő puskás rajnak azt a parancsot adta, hogy semmisítse meg az ellenség két nehéz géppuskáját. Ugyanebben az időben 16 fős csoport élén harsány „Hurrá!” kiáltással megrohmozta az ellenséget.

A váratlan rajtaütés nagy fejetlenséget okozott a németek között. Ez lehetővé tette fiainknak, hogy kedvező harcászati helyzetet vegyenek fel. Így tehát, amikor a fasiszták erősítése közeledett, hogy együttes erővel vessék vissza a gárdistákat, azok összefogott tüzzel fogadták őket és megakadályozták tervük végrehajtását. Ebben az egyenlőtlen harcban Pruzsanzskij gárda főhadnagy súlyosan megsebesült. A parancsnokságot Kolod gárda őrmester vette át, aki gyorsan és okosan körkörös védelmet szervezett.

A németek hat esetben rohmozták túlerővel a bátrak állását. Katonáink

³⁵ Szu. HM. Arch. f. 27. hds., o. 8378, l. 60—64.

azonban Kolod parancsnoksága alatt hősiesen tartották magukat, s minden esetben nagy veszteséget okoztak a fasisztáknak.

Az e körzetben levő ellenséges erők figyelmét Kolod csoportja szinte teljesen lekötötte. Itt volt az ideje, hogy Gozsego gárdafőhadnagy és Rajzin gárdaszázados zászlóaljai akcióba lépjenek. E zászlóaljak veszteség nélkül haladtak végig az úton s kedvező kiinduló állást elfoglalva megrohamozták az ellenség ellenállási fészkeit. Az arcból indított együttes roham és Kolod csoportjának hátulról lött erős tüze rövid idő alatt megtörte a németek ellenállását Karancsságtól nyugatra. Az alegységek ezután sikeresen továbbfejlesztették a támadást Endrefalva felé.

Hála a gárdisták merészségének és az okosan végrehajtott manővernek, a nehéz helyzet sikeresen megoldódott.

A magas harci kiválóságáért és személyes bátorságáért Pruzsanszkij gárdafőhadnagyot a Honvédő Háború Érdemrendje II. fokozatával, Kolod gárdafőemestert pedig a Dicsőség Érdemrend III. fokozatával tüntették ki.

Az 53. hadsereg parancsnoka megparancsolta a 49. gárda lövészhadtestnek, hogy 6. lövészadosztályával legkésőbb 28-án 16 óráig foglalja el Szalmatercet és Karancsságot. Ezután a hadosztályt e körzetből kivonták és a 2. Ukrán Front parancsnokának tartaléka lett. 29-re Kisterenye körzetébe összpontosult, majd 9 órára készen kellett lennie mintegy 130 km-es metetre Eger irányába, majd tovább délre.

A nap folyamán a hadosztálynak két halottja és 9 sebesültje volt. Az ellenségnek ugyanakkor a következő veszteséget okozta: 45 halottat, megsemmisített 4 géppuskát és 2 aknavetőt, továbbá 6 főt fogságba ejtett a 30. határőrszázados zászlóaljból.

A 35. gárda lövészhadtest parancsnoka pontosította a 3. gárda légideszant-hadosztály feladatát is. Ennek lényege az volt, hogy 29-én reggel főerejével az út mentén haladva Litke irányába támadjon, semmisítse meg az ellenálló ellenséges erőket és a nap végére foglalja el Harsas—Egyházasgerge terepszakaszt. A támadást 29-én 12 órakor kezdje meg.

A 27. hadsereg Nógrád megyében tevékenykedő hadosztályai 29-én a megjelölt időben támadásba mentek át. Átkaroló manővert végrehajtva az ellenség szárnyára mérték csapást, mintegy 8 kilométert nyomultak előre. A 2. román hegyivadász hadosztály elérte a Karancsberény észak 1 km terepszakaszt és továbbjutott a Nagyromhányba vezető út mentén.

A 3. gárda légideszant-hadosztály Litke irányába támadva megtörte az ellenség elkecseregett ellenállását Bocsárlapújtótól nyugatra és délre, s harcra elfoglalta Bocsárlapújtót (2. gárda lövészezred) és Kutaspusztát. A 10. gárda lövészezred a visszavonuló ellenséget üldözve 29-én estére a 375. lövészadosztállyal együttműködve elfoglalta Karancskeszit, majd a fasiszták erős ellenállásába ütközve Marakodipusztá körzetében annak északi részénél védelembe ment át.

December 29-én 20 órakor a csapatok a következő helyzeteket érték el:

A 49. lövészhadtest csapatai:

— a 375. lövészadosztály együttműködve a 3. gárda légideszant-hadosztállyal harcot folytatott Bocsárlapújtóért;

— a 110. gárda lövészadosztály egyik ezrede Csomapusztá keleti előterében, két ezredével pedig Kisgécstől 2 kilométerre keletre;

— az 1. román gyalogos hadosztály 0,5 km-re északra Etes—Ságújfalu vonalában.

Az 53. hadsereg csapatainak helyzete a következő volt:

— az 1. gárda légideszant-hadosztály a 24. gárda lövészhadtest köteléké-

ben 28-án éjjel igen nehéz feltételek és terepviszonyok közepette megkerülő manővert hajtott végre. Ennek eredményeképpen sikerült átvágnia a szécsényi—endrefalvai műutat.

28-án hajnalban a hadtest csapatai mind a négy oldalról rohamra indultak az ellenség egyik igen erős ellenállási csomópontja, Szécsény ellen. A fasiszták kétségbeesetten védekeztek. Minden házért, minden épületért harcolni kellett, míg végül is 12 óra 30 percre a várost sikerült teljesen megtisztítani az ellenségtől.

Szécsényben jelentős mennyiségű hadizsákmányt ejtettünk, többek között 22 különböző úrméretű löveget, 3 aknavetőt, 9 géppuskát, 50 puskát, egy löszerraktárt és nagy mennyiségű harckocsi elhárító aknát.

28-án estére a hadtest magasabbegységei a következő helyzetet érték el:

— az 1. gárda légideszant-hadosztály 0,5 km-re délre és nyugatra közelítette meg Benczurfalvát, átvágva a Szécsényből északkeletre vezető műutat a várostól 2 km-re;

— a 72. gárda lövészadosztály a szécsényi vasútállomásnál volt. Pöstyénpusztától 1 km-re délre.

December 29-én az 53. hadsereg csapatai folytatták támadásukat — a megye utolsó kilométereit tisztogatva a megszállóktól. A harcok során az ellenségnek sikerült tüzérségi és aknavető tűzzel, valamint páncélozott csapatszállító járművek által támogatott gyalogsági erőkkel végrehajtott ellenlökésekkel megállítani csapataink támadását.

20 órára a 49. lövészhadtest magasabbegységei a következő helyzetet érték el:

— a 375. lövészadosztály a 10. lövészezreddel együttműködve elfoglalta Karancskeszit és mintegy 1—1,5 km-re nyomult előre;

— az 1. román gyalogos hadosztály Szalmatercs és a tőle északra levő erdő, valamint Pusztatercs vonalában volt;

— a 110. gárda lövészadosztály elfoglalva a Kisgéctől északra levő erdőt, Endrefalva irányában támadott.

A 24. gárda lövészhadtest csapatainak helyzete nem változott. A 82. gárda-hadosztálya Csehszlovákia területén harcolt, elfoglalva Erdőszelestyént és Szlovákgyarmatot.

December 30—31³⁶

30-án a 2. román hegyivadász-hadosztály folytatta előrenyomulását és nap végére elérte Piliny keleti szélé—Karancsberény nyugat 2,5 km terepszakaszt. A 3. gárda légideszant-hadosztály 30-án az előbbi terepszakaszon tartózkodott. 31-én azonban mintegy 10 km-t nyomult előre. Két lövészezreddel 16 órakor menetből átkelt a befagyott Ipoly folyón Tőrincs körzetében, elfoglalta a községet, miközben harcot folytatott a hídfő kiszélesítéséért és átszállította egységét a nyugati partra.

A 8. gárda lövészezred harccal elfoglalta Tarnóci Hólyapusztát, Hárost és Banpusztát, majd üldözve a visszavonuló ellenséget, menetből átkelt az Ipolyon, megkezdte a harcot Kisdályópusztáért és gyorsan kiverte a németeket a helységről. Így tehát a 3. gárda légideszant-hadosztály 31-én befejezte a harcot Nógrád megye területén.

Az 53. hadsereg csapatai 30-án folytatták támadásukat az előbbi irányban, harcolva a kemény ellenállást tanúsító ellenséggel, s annak több ellenlökését

³⁶ Szu. HM. Arch. f. 27. hds., o. 3378, l. 64—65.

visszaverték, melyeket harcokocsikkal támogatott gyalogsággal hajtott végre. E harcok során felszabadították Szécsényfelfalut (az 1. román gyalogos hadosztály), Ludányt (1. gárda légideszant-hadosztály), valamint Pöstyénpusztát. A 72. gárda lövészadosztály Ipolykürtpusztáért harcolt.

A hadsereg csapatai 30-án 114 tisztet és katonát ejtettek foglyul a 8. német könnyű hadosztály és a „Drezda” géppuskás zászlóalj állományából.

31-én reggel a harcok még nagyobb hevességgel lángoltak fel és tartottak egész nap. Az ellenség összes tüzét csapataink támadó harcrendjére összpontosította, remélve, hogy meg tudja állítani előnyomulásunkat az északi és északnyugati irányban.

A nap végére a hadsereg csapatai a következő helyzetet érték el:

A 49. lövészhadtestnél:

— a 375. lövészadosztály elérte az Ipoly folyó keleti partját Litkénél és tőle délnyugatra 2 kilométerre;

— az 1. román gyalogos hadosztály Litke és Nógrádszakál közötti részt tisztította meg a szétszórt ellenség csoportjaitól.

A 24. gárda lövészhadtestnél:

— az 1. gárda légideszant-hadosztály a 110. gárda lövészadosztállyal együtt elfoglalta Nógrádszakált;

— a 72. és 82. gárda lövészadosztályok és az 57. lövészhadtest magasabbegységei Csehszlovákia területén egy sor falut és várost szabadítottak fel.

Az új évet, a beköszöntött 1945-ös esztendőt Nógrád megye dolgozói és parasztjai már szabad földön köszöntötték.

Nehéz volt a szovjet harcosok útja Magyarországnak ezen a részén. Ennek ellenére azonban az eléjük tűzött feladatokat mindig híven teljesítették.

*

Hazánk, a nagy Szovjetunió magasra értékelte a harcokocsizók, gyalogosok, tüzérek és a többi fegyvernemek és szakcsapatok hősiességét. Igen sokat tünettek ki közülük érdemrendekkel és érdemérmekkel.

Nógrád vármegye erdős-hegyes vidékein lefolyt nehéz harcokban nagy sajnálatunkra sok bátor tisztünk és katonánk halt meg. Ők a legdrágábbat — az életüket adták e megye lakosainak szabadságáért. Testük abban a földben pihen, amelyért küzdöttek. A szovjet harcosok kiömlött vére nem folyt hiába. Sok magyar falunak és városnak hozta meg a régen várt szabadságot.

ДМИТРИЙ ФЕДОРОВИЧ ЛОЗА:

СОВЕТСКИЕ ВОЙСКА В БОЯХ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ КОМИТАТА НОГРАД (ДЕКАБРЬ 1944 г.)

Резюме

Статья написана автором — бывшим участником боёв за освобождение северной части Венгрии — на основе архивных материалов и воспоминаний некоторых участников этих боёв.

Автор в статье проследит боевой путь 6. гвардейской танковой армии и боевые действия 53. и 27. армий в данном районе.

Он показывает положение противостоящих сил перед наступлением советских войск

5-го декабря в районе г. Хатван. Он знакомит читателя с задачами, намеченными для некоторых соединений. Автор подробно анализирует боевые действия 9. гвардейского механизированного корпуса после развёртывания наступления на южной и западной частях комитата. Он описывает бои впереди стоящих отрядов. Материалы архивных документов он окрашивает со своими личными впечатлениями.

Автор относится с признанием к боям конно-механизированной группы, действующей под руководством генерала Плиева и показывает борьбу проведённую соединением в северной части комитата в районе г. Балашадярмат и Сечень. Он анализирует причины менее успешного действия этой группы в районе Сечень.

Автор при представлении боёв 53. и 27. армий опирается в основном на архивные материалы. Он говорит о том, какие трудности представляли собой средние и восточные лесо-гористые части комитата для советских бойцов в выполнении ставленных перед ними задач.

Он отдаёт большое место при показе боевых действий данных армий подробному описанию самых значительных боёв за отдельные населённые пункты.

Автор с признанием пишет об участии румынских дивизий, которые боролись в подчинении вышеназванных армий.

DIMITRIJ FJODOROVICS LOZA:
**DIE BEFREIUNGSKÄMPFE DER SOWJETISCHEN TRUPPEN IM KOMITAT
NÓGRÁD IM DEZEMBER 1944.**

Resümee

Der Verfasser, ein persönlicher Teilnehmer der in den nördlichen Gebieten Ungars geführten Befreiungskämpfe, schrieb seine Studie auf Grund von Archivalien und Unterredungen mit einigen Teilnehmern der Kämpfe.

Er verfolgt den Weg der 6. Garde Panzerarmee und die Kampf Tätigkeit der 53 und 27. Armee auf diesem Gebiet.

Wir bekommen einen Einblick in die Lage der gegenüberstehenden Kräfte bei Hatvan vor der am 5. Dezember begonnen Operation der sowjetischer Truppen, sowie in die Aufgaben der einzelnen höheren Einheiten. Nach dem Beginn der Operation wird die Kampf Tätigkeit des 9. motorisierten Korps in den südlichen und westlichen Teilen des Komitats detailliert geschildert. Der Autor beschreibt den Kampf der vorgeschobenen Einheiten und ergänzt ihn durch Archivalien und seine persönlichen Erlebnisse.

Mit Anerkennung spricht der Verfasser über die Kämpfe der reitenden-motorisierten Gruppe unter der Leitung des Generals Plijev, aber auch über jene Kämpfe, welche die höhere Einheit in den nördlichen Gebieten des Komitats bei Balassagyarmat und Szécsény gefochten hat. Die Gründe der weniger erfolgreichen Bestrebung der Gruppe in der Umgebung von Szécsény werden auch unter Analyse genommen. Bei der Schilderung der Kampf Tätigkeit der 53. und 27. Armeen stützt sich der Autor hauptsächlich auf Archivalien.

Das mittlere und östliche, mit Wälder bedeckte hügelige Gebiet des Komitats stellte die sowjetischen Kämpfer vor heroische Kraftprobe. Ein ansehnlicher Teil der Studie beschäftigt sich — während der Beschreibung der Kampf Tätigkeit der Armeen — mit der Schilderung der wichtigeren Kämpfe bei den einzelnen Örtlichkeiten.

Mit Anerkennung wird noch über die Kämpfe der unter der Armeen stehenden rumänischen Divisionen gesprochen.